

# РІДНА МОВА

## НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: WARSZAWA, UL.  
STAŁOWA 25 m. 10, ТЕЛ. 10-24-05.  
КОНТО ЧЕКОВЕ П.К.О. № 27110.  
— РУКОПИСИ ДЛЯ ДРУКУ МУ-  
СЯТЬ БУТИ НАПИСАНІ НА МА-  
ШИНИ (АБО НАЙВИРАЗНИШЕ РУ-  
КОЮ). — ЗМІНА АДРЕСИ 30 ГР.

ПРИСВЯЧЕНИЙ ВИВЧЕННЮ  
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР  
Проф. Д-р ІВАН ОГІБНКО

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ: НА РІК 6 ЗЛ.,  
НА ПІВРОКУ 3 ЗЛ., НА ЧВЕРТЬ РОКУ  
1-60 ЗЛ. ЗА ГРАНИЦЕЮ 2 ДОЛЯРИ  
(АБО: 30 КОР. ЧЕСЬК., 200 ЛЕЇВ РУМ.,  
30 ФРАНКІВ ФРАНЦ., 5 МАРОК НІ-  
МЕЦЬКИХ) РІЧНО. — ЦІНА ПРИМІР-  
НИКА 50 ГР., ЗА ГРАНИЦЕЮ 75 ГР.

РІК II.

ГРУДЕНЬ 1934 РОКУ

ЧИСЛО 12 (24).

### Стилістично-синтаксичні нариси.

#### VII.

#### Мені болить — мене болить.

Дієслово «боліти» по східніх і західніх українських говорах не вживається однаково, а це й відбилося на придніпрянській і придністрянській літературній мові.

По східніх українських говорах «боліти» — це дієслово неперехідне, цебто дія його не переходить на інший предмет; визначає стан: терпіти біль, хворіти. Ось тому на Київщині кажуть: Голова мені (чи в мене) болить, руки мені болять, зуби в батька болять і т. ін. Номис, «Приказки»: Кому кортить, тому й болить, Чужий біль нікому не болить. Кл. Квітка: Народні мелодії, з голосу Лесі Українки 1917 р.: Ой болить мені та й головонька 132. Чубинський, Пісні: То мені болить дуже V. 87, Заболіла в мене головонька 35, Болить мені головонька 364.

Оці форми й панують у придніпрянській літературі. Ось трохи прикладів. Котляревський, «Енеїда» 1809 р.: В Енея заболіли ноги 11. Шевченко знає тільки «болить у мене», а не «болить мене», напр.: Серце моє трудне, що в тебе болить 178. Братіку Степане, що в тебе болить 197. Щоб голова не боліла в Марка молодого 237. Може що в маленької на той час боліло 215 (видання 1910 р. В. Доманицького). Б. Грінченко, «Під тихими вербами»: Довго нога в його боліла 122, Нога у його ще болить 166. В літературних творах часті такі приклади, коли

тільки зазначається стан, щоб саме болить. Номис, «Приказки»: Голова болить дуже 8177, Серце так болить 8175, Щоб спина не боліла 13402, Боки болять 10853, Живіт болить 8138. Куліш, «Чорна Рада»: Серце моє болить 265. Старицький, «Поезії»: За минулим серце не болить 77.

Ці східньоукраїнські форми знаходимо і в давніх наших пам'ятках, а це ознака, що тут не русизм; пор., напр., іще в Несторовім Житті Бориса й Гліба XII в.: Нача волѣти отьць има (= їм). Це своя стародавня форма, широко відома в мові народній, де російські впливи не великі.

Таким чином боліти в літературній мові — дієслово неперехідне, визначає стан, а не дію.

Зовсім не те бачимо в говорах західньоукраїнських: тут «боліти» дієслово перехідне, цебто, дія вимагає по собі прямого предмету в знахіднім відмінку. Такі форми — боліти кого — панують не тільки в народній мові (див., напр., «Етн. 36.» т. 18 ст. 57-64, т. 10 ст. 103-104), але і в творах галицьких письменників. Ось трохи прикладів. А. Чайківський, «Малолітній»: Що тебе болить? Горло мене болить 57, Мене серце боліло 110; «На уходах»: Його дуже боліло 14, Мене рука болить 111; «За сестрою»: Мене болять руки 77; «Віддичився»: Голова мене дуже болить 54. О. Маковей, «Ярошенко»: Ліва рука мене

болить 98, Рука боліла його 94, Болить тебе 96, »Ревун«: Його се не боліло 30. Федькович І: Аж мене серце болит 11. Франко, »З. Беркут«: Серце її боліло дуже 101. В. Бирчак, »Василько«: Се боліло Давида І 122, Болить мене серце ІІ 109. Стефаник, »Дорога«: Болить його серце 11.

Західноукраїнські говори не знають виразу »мені болить«. Правда, Ол. Курилова, »Уваги« 1925 р. ст. 96 подає з Коломийок В. Гнатюка (»Етн. зб.« XVIII 57): Не болить мені головонька; це трохи не так, — у Гнатюка знаходжу: Не болит мні головонька (Жураки), а це *мні* чи не *мня* (пор. ні, сі зам. мене, ся).

Східноукраїнська літературна мова звичайно не вживає виразу »мене болить«. Академічний »Рос.-укр. Словник« І 34 подає два таких приклади: Коцюбинський: Те вікно його боліло, і Леся Українка: І сміх той його заболів, але це можна вяснити так: Коцюбинський у своїх творах взагалі вживає багато »галицьких« форм, а Л. Українці, волинянці з походження, деякі західноукраїнські форми взагалі не були чужі.

Західноукраїнські форми (болить мене) так само стародавні наші форми, зовсім незалежні від таких самих форм польських, як і східноукраїнське »мені болить« незалежне від тієї ж форми російської.

Поділля починає західноукраїнські говори, а тому тут уже добре знане »мене

болить«. Так, у подоляка А. Свидницького в його »Люборацькі« читаємо: Щось дуже мене ноги болять 320. Татка очі болять 100. Ці два приклади подає Словник Б. Грінченка, а за ними повторює їх і Академічний »Рос.-укр. Словник« 1924 року, тільки не зазначаючи, що це із Свидницького, цебто з Поділля, а це баламутить читача. Взагалі ж наші словники подають про »боліти« балатутні відомості, бо не зазначають східно- та західноукраїнських різниць.

Якої ж форми вживати, — »болить мене« чи »болить мені«? запитає читач. Обидві форми стародавні, обидві живі народні. Пам'ятати тільки треба, що в літературній мові Східної України панує форма »болить мені рука«, а форма »болить мене рука« там незнана. О. Синявський у »Норми української мови« 1931 р. ст. 199 радить писати: »мені голова болить« або »у мене голова болить«, а про »мене голова болить« і не згадує.

Сказане про болить відноситься й до свербить, — у літературній мові панує сх. укр. форма »свербить мені рука« (діслово неперехідне, визначає стан, а не дію); зах.укр. »свербить мене рука« (діслово перехідне, визначає дію, а не стан).

У значенні слабувати вживаємо »боліти на що«, а в значенні вболівати, побиватися — »боліти чим, за ким«. У Шевченка: Доки буду серцем боліти 258.

І. Огієнко.

## Навчання української мови в Канаді.

(Докінчення).

Такі вчителі працюють, борються з різними ворожими впливами, що стараються втиснутися в українські інституції, і говорять правду в очі, а тому звичайно їх наш нарід, під впливом всяких ворожих сил, від себе відпирає, і вони мусять часто переноситися з місця на місце й терпіти всілякі невигоди. Дуже мало таких свідомих колоній, де люди вміють оцінити роботу українського вчителя. В таких колоніях плекання української мови й культури стоїть на найвищій ступені. Як приклад подібних колоній і свідомих людей у Канаді буде Пайн Ривер в Манітобі, або Кридор в Саскачевані.

Дуже каламутне оточення для вивчення української мови в Канаді дає середній український дім. В місті таке оточення значно гірше, як на фермах. Тут уже таки найбільше винна сама українська жінка. Як що жінка має освіту, то майже завжди говорить до дітей по-англійському; коли ж вона без освіти, то вживає до своїх дітей такої мішанини, що аж тяжко слухати. Ось приклад: »Мері, піди до кічена, принеси мені шузи, бо я хочу йти на вок“, цебто: »Марійко, піди до кухні, принеси мені черевки, бо я хочу пройтися“...

Такий невідрадісний стан навчання



дітей рідної мови головню в домах, де наше жіноцтво не належить до якихсь організацій. Ті ж жінки, що належать до „Союзу Українок Канади“, вже стараються говорити до своїх дітей чистою українською мовою. Безперечно, що такі матері мають більше нагоди навчити своїх дітей рідної мови, ніж рідна школа, народній дім або й церква.

Деякі наші земляки, як по фермах, так і по містах, мають чудні думки про рідну мову. Вони кажуть, ніби їхнім дітям непотрібно вчитися рідної мови, бож вони до рідного краю не поїдуть, отже сама англійська мова їм вистачить. Люди, що так думають, сильно помиляються. Коли вони не стараються навчити своїх дітей рідної мови, то чинять тим великий і непростітний гріх не тільки проти українського народу, його традиції й культури, але й проти Канади. В дійсності Канада не хоче перетворювати українців або інших своїх народів на англійців. Канада має інший погляд на асиміляцію, як Америка. Американці дивляться на свій край, як на котел, де всі народи мають перетопитися на дійсних американців. За такий процес вони тепер дорого платять. Право-переступство дійшло там до такого ступеня, що суди, доми поправи й кримінали коштують Америці річно багато більше, ніж усї школи. Та вся суспільна хвороба — то наслідок нищення рідної традиції, рідної мови. Канада бере від американців цю науку й бажає, щоб українці тут не відчувалися від своїх традицій, своєї мови, звичаїв і релігії. Вони розуміють, що українці в Канаді можуть бути добрими канадійськими горожанами тільки тоді, якщо вони затримують пошану до всього свого рідного. Канада буде ліпший край, коли всі народи, що тут живуть, будуть плекати свої власні питомості, що ними вони можуть тільки збагатити загальне канадійське життя. Отже думка не плекати рідну мову, традицію й релігію — безглузда й шкідлива не тільки для свого народу, але й для Канади.

Ось тому українці в Канаді передовсім мусять вірити, що вони мають таке саме забезпечення на своє май-

бутнє, як народ на рідній землі. Далше, мусимо вірити, що тут, на канадійських степах чи містах, ми не загубимось і не змішаємось із англійцями, але будемо жити своїм питомим життям, як французи живуть тут уже триста літ. Також мусимо розуміти, що для нашого повного духовного життя потрібна нам тут наша традиція й релігія. Ці дві духові сили ми мусимо невинно плекати. Однак ми не сміємо забувати, що найвірніший ключ до нашої традиції й релігії — то наша рідна мова. Як сік для дерева, так потрібна в Канаді рідна мова для нашого духового життя. Тут ми маємо волю, ніхто нас не переслідує, не цензурує, навпаки — від такого розумного народу, як англійці, маємо їх санкцію плекати рідну мову.

Отже, чого ж нам бути такими необачними й недбалими, щоб самим закопувати свій найдорожчий скарб, рідну мову? Ні! і ще раз ні!

Плекаймо свою рідну мову! Плекати рідну мову — значить вчитися її так, як ми вчимося мови англійської. Ми мусимо самі вчитися рідної мови й вчити других. Передовсім — вчити наших дітей. Тут „Союз Українок Канади“ мусить подбати, щоб не тільки кожний його член, але кожна українська мати в Канаді говорила до дітей своїх виключно рідною мовою.

І щоб не вчити тих невинних діточок засміченої або говіркової мови! Для того принаймні хоч кожна інтелігентна жінка повинна читати журнал „Рідна Мова“. Поки що найбільшою „народньою роботою“, найбільшою патріотичною працею для української жінки в Канаді буде те, що вона вчитиметься сама й завжди говоритиме до своїх дітей чистою українською мовою.

А вже конечно необхідно кожному вчителеві чи вчительці, а також і священникові передплатити „Рідну Мову“.

Від себе автор цих рядків особливо апелює до кожного інтелігента й інтелігентки в Канаді стати передплатником „Рідної Мови“.

Члени С. У. К. на сходинах, члени Б. У. К. на своїх зборах, учителі на своїх конвенціях, священники на своїх соборах,

Сумківці на своїх вечірках — усі підносять справу „Рідної Мови“ й старайтесь забезпечити журнал матеріально в тяжких обставинах, що в них він тепер знаходиться. Чи ж не пекучий сором

нам був би усім, якби цей одинокий понадпартійний журнал культури нашої мови через матеріальні злидні перестав виходити?

Hafford.

Учитель І. Шклянка.

## Недуги мови.

### 1. Заїкування.

(Докіпчення).

Все ж таки насуваються питання, чому не заїкують всі діти навіть вданій сім'ї, що живуть серед однакових обставин, створених незгодами батьків, а також чому не всі випадки незгідних родин дають у висліді мовну недугу їхніх дітей. Відповідають на нього так, що на заїкання хворіють тільки ті діти, що вже від уродження мають психічне перечулення, нервову надвразливість, або готовість до пересадки об'явів інстинкту самопотвердження. Дуже багато дітей, головню хлопців, приходить на світ із вродженою схильністю заволодіти неподільно увагою оточення, можливо також, що невмісне поведіння батьків, передовсім супроти однаків, першаків і мізинків виробляє у них такі примхи. І коли оце їм вроджене, чи набуте через виховання, стремління стріне перепони головню із-за деспотичного чи надто авторитативного поведіння батька, або коли такий кандидат на неподільного володаря знайде потім суперника в одному з своїх братів чи сестер, тоді у нього підсилюється схильність до вибуху цієї недуги, або вже й саме занедбання його особи й охота притягнути до себе увагу оточення дають у висліді заїкання. До цієї категорії психородних хорих можна зачислити всіх тих артистів та інших кандидатів на геніїв, що свідомо чи несвідомо закривають брак здібностей тієї ділянки, що в ній хотіли блискнути, заїканням, що звичайно появляється у них тільки підчас говорення, а уступає підчас співу, читання, чи навіть в забаві. Бо саме заїкання психородного походження цікує те, що воно в моментах, коли хворий перейметься якоюсь іншою роботою, зникає, зате найдужче виступає саме тоді, коли він слідкує в гадках за своїм станом, бажає його сховати, або лякається, що він нанесе

йому якусь шкоду. Цей ляк інколи такий сильний, що хворий на заїкання старається не говорити, уникає людей, стає диваком, мізантропом, а то й психічно недужим, так що інколи заходить потреба навіть замкнути його в лічниці для психічно недужих.

Буває, що дитина починає заїкати допіру тоді, коли піде в школу, або стане перед якимись життєвими труднощами. І це заїкання безсумнівно психородного походження, що має сховати певні умови нестачі чи моральні ущербки характеру, пр. лінивство. Одначе заїкання може появитись в початках шкільної науки ще й з інших причин. Відома річ, що між дітьми чимало т. зв. ліваків, тобто таких, що намагаються виконувати чинності правої руки рукою лівою. В школі ліваки хотять писати також цією рукою, тимчасом учитель перебиває й змушує писати правою. І саме в таких випадках змагань обидвох півкуль мозку про перевагу — відомо, що кожною половиною нашого тіла управляє відмінна мозкова півкуля — може виступити у ліворучки, як що та ліворучність викликана перевагою правої півкулі, заїкання.

На якому тлі не виступило б заїкання, воно звичайно дуже шкодить життєвій справності хворого. Чи мало звань стають для заїк недосяжні, одначе чи не найгірше для них те, що дехто з їх, діткнений у своєму самозазначені, що вже й так у них воно слабе, бо довело їх до недуги, скочується щораз то глибше у провал життя. І тому всяку мовну недугу, а головню заїкання психородного походження, треба поборювати всіма можливими способами. Одначе найкраще буде, коли попередимо його виступлення. Як це чинити, цього вчать нас причини, що його викликають. Одначе інколи



зайде таки потреба лікувати головно тоді, коли заїкання виступило в зв'язку з наглими ушкодженнями мозку, або разом із носовими наростами (аденоїдами). В першому випадку лікування органічних ушкоджень мозку усуває також заїкання, в другому мала операція привертає хворому вповні здорову мову. Сьогодні лікують також психородне заїкання, а роблять це в спеціальних, лічних школах. У Відні було в 1930 р. вісім, а в Берліні чотири таких шкіл. Вчителі цих шкіл від-

бувають у Німеччині з'їзди, видають навіть свій орган. В Польщі, в деяких більших містах, устроюються від часу до часу принагідні курси для заїк, а звичайно лікують цю недугу приватно лікарі — логологи, отіятри, та всякого рода „чудодії“. Налічують в Річипосполитій аж 9% всіх дітей хворих на недугу мовні, а в тому 2% заїк. Найбільш заїк припадає на жидів і мешканців міст, бо вони більш податливі до всякого рода психічних недуг, як діти сіл.

Варшава.

Петро Кривоносюк.

## »Мовний Порадник«

для Редакторів, Видавців і Робітників пера.

Лист третій.

### 5. Не вживаймо географічних назв у зросійщених формі.

Дуже багато старих наших географічних назв росіяни перейняли на свій лад чи то свідомо чи й не свідомо. Перейняття ці досить давні, а тому міцно зацпилися до мови української інтелігенції, що часом іншої назви поза зросійщеною й не знає. Стародавні українські назви проте полишилися в живій народній мові незмінно, особливо в масі неписьменній, що взагалі мало піддавалася російським впливам.

За часів „українізації України“ (вірніше — дерусифікації її) повстала й справа чистоти наших географічних назв. Почали помалу розшукувати свої стародавні назви, почали рівняти їх до місцевих народніх і до назв офіційних російських. Закінчилася справа тим, що Харківська Правописна Комісія з 1927 р. ухвалила вживати географічних назв у їх стародавній народній формі, а не в формі зросійщених.

Але ці свої українські географічні назви багато Робітників пера не знають, особливо за межами Наддніпрянщини, а тому частіш уживають зросійщених форм (див. про це в „Рідній Мові“ 1934 р. ст. 101, 404-405, 451-453). Це ненормальний стан, і ми мусимо того уникати, — пишім географічні назви тільки в їх українській формі.

Подаю тут, для практичного вжитку, коротесенького Словника найважливіших

відмін українських географічних назв від російських (див. „Рідне Писання“ I § 295a):

<i>Українська форма:</i>	<i>Російська форма:</i>
Бердянка.	Бердянськ.
Берестя.	Брест Литовський.
Бог, бобзький.	Південний Буг.
Вільна, з Вільни.	Вільно, з Вільна.
Вінниця.	Винниця.
Вовча.	Вовчанськ.
Ворскло.	Ворскла.
Гумань і Умань, з Умані.	Умань.
Дніпр.	Дніпр.
Дністер.	Дністр.
Житомир.	Житомир.
Звиногор'ї, Звинигор'ї.	Звенигородка.
Кам'янець.	Каменець.
Крем'янець.	Кременець.
Козятин.	Казатин.
Костянтинівка.	Константиновка.
Кременчук, кременчуцький.	Кременчуг, кременчужський.
Куп'янка.	Купянськ.
Літин.	Литин.
Лубні, з Лубень.	Лубни, з Лубен.
Лячків, -чева.	Летичев.
Маріюпіль.	Маріуполь.
Ніжен, з Ніжена і Ніжень, з Ніженя.	Ніжин.
Одеса, одеський.	Одесса, одеський.
Озів, з Озова.	Азов.
Озівське море.	Азовське море.

Остер, з Остра.	Остьор.
Охтірка.	Ахтирка.
Прилука, з Прилуки.	Прилуки, з Прилук.
Прип'ять.	Припеть.
Путівель.	Путивль.
Радомишель, радо- миський.	Радомисль.
Ромён, з Ромна́.	Ромни, з Ромен.
Ростів над До́ном.	Ростов на Дону.
Санджар.	Сенжари.
Староко́нстани́в.	Староконстанти́в
Хва́стів.	Фастів.
Черні́гів.	Чернигів.
Чигири́н і Чигри́н.	Чигирин.

Крім таких назов, маємо дуже багато назов прикметникових для міст, містечок, сіл, станцій, — вони закінчуються на *-е, -ське, -цьке, -ове, -еве, -ине* (для назов: село, місто, містечко) *-ова, -ева, -ина* (для назов залізничних станцій), тоді як у мові російській вони закінчуються на *-о, -ськ, -цьк, -ово, -ево, -ино*. Напр.:

*Українська форма: Російська форма:*

Алчівське.	Алчевськ.
Артёмівське.	Артем'євськ.
Біловідське.	Біловодськ.
Вознесінське.	Вознесенськ.
Волочиське.	Волочиск.
Га́дяче, з Га́дячого.	Гадяч, з Гадяча.
Дніпропетрівське.	Дніпропетровськ.
Дубне, дубенський.	Дубно.
Здолбунів.	Здолбунів.
Лозова́.	Лозовая.
Луганське.	Луганськ.
Лу́цьке і Луцьк.	Луцьк.
Новоросі́йське.	Новоросі́йськ.
Новочерка́ське.	Новочерка́ськ.
Печерське.	Печерськ.
Пинське.	Пинськ.
Рильське.	Рильськ.
Рівне, Рівного.	Рівно, з Рівна.
Синельни́кове.	Синельни́ково.
Слов'я́нське.	Славянськ.
Старобі́льське	Старобі́льськ.

Відмінюються ці назви як прикметники (т. зв. повна чи займенникова відміна): з Волочіського, Волочіському, під Волочиским, до Га́дячого і ін., а не за російським зразком: з Волочиська, до Гадяча і т. ін. (іменна відміна).

Тільки чисто російські географічні назви пишемо на *-ськ*: Красноярськ, Курськ, Омськ і т. ін.

Голосні *о, е* в закритім складі конечно міняються на *і* і в географічних назвах (див. „Рідне Писання“ I § 16), і цього мусимо додержувати в своїх писаннях:

*Українська форма: Російська форма:*

Дін, з До́ну.	Дон.
Діне́ць, з Дінця́.	Донець.
Ірпі́нь, з Ірпеня́.	Ірпень.
Ки́їв, з Києва́.	Київ.
Коноті́п, з -то́пу.	Конотоп.
Меджи́біж, з -божа́,	Меджибож.
меджибі́зький.	
Острі́г, з Острога́,	Острог, остро́зь-
острі́зький.	[кий.
Таганрі́г, з Таганро́-	Таганрог.
гу, таганрі́зький.	
Ха́рків, з Харкова́.	Харков.

Грецьке закінчення *-поль, -полис* у наших географічних назвах конечно змінюємо на *-піль* (див. „Рідне Писання“ I § 22. 286), але: з *-поля*:

*Українська форма: Російська форма:*

Крижо́піль, з -поля́.	Крижополь.
Меліто́піль.	Мелітополь.
Нико́піль.	Никополь.
Севасто́піль.	Севастополь.
Симфе́ропіль.	Симферополь.
Ставро́піль.	Ставрополь.
Тира́спіль.	Тирасполь.
Ямпі́ль, з -поля́.	Ямполь.

В Галичині надзвичайно багато назов уживається і в пресі, і в книжках не в стародавній рідній формі, але в формі польській; у цій же формі ці назви йдуть на Надніпрянщину, де їх приймають за форми рідні. Це зовсім ненормальний стан, треба конечно видати словничка бодай найголовніших назов у їх щирорідній формі, бо широкий загаль не знає, чи писати Тернів, Тернопіль, Санч, Сянкі, чи, як і по-польському: Тарнів, Тарнопіль, Сонч, Санок і т. ін.

Ковель у літературній мові відмінюємо так: з Ковеля, в Ковелі й т. ін., не з Ковля, в Ковлі.

Додам іще, що назви: Воли́нь, Горі́нь, Гу́мань, Де́рмань і Каза́нь — жіночого



роду, а не по-польському чолов. роду: рідна Волинь, глибока Горінь, гарна Дёрмань, далека Казань. Пишемо Хотин, а не Хóтим, Бузьк, бузецький, а не Буськ, буський.

Отже, — уживаймо географічних назов тільки в українській формі.

З товариським привітом

Редакція „Рідна Мова“.  
Грудень. 1934 р. Варшава, вул. Стальова 25 п. 10.  
Передрукуйте це в Вашім виданні!

## Говірка с. Серафинець, Городенського повіту.

Моє родинне село Серафинці, Городенського повіту, лежить у полосі покутсько-буковинського говору, що його північну границю становить Дністер від Могилева по Станиславів. Від заходу граничить він з наддністрянським і бойківським говором, від полудня — з гуцульським, а дальше з румунською мовою. Хоч с. С. лежить в області покутсько-буковинського говору, але мова його сильно різниться від мови сусідніх сіл, що кожному слухачеві кидається в вчі. З цього погляду мова мешканців с. С. тягне більше на схід, хоча й з гуцульським говором має вона багато подібностей, не дивлячись на своє досить далеке віддалення від полоси гуцульського говору. Мова мешканців с. С. так дуже різниться від мови сусідніх сіл, що ми можемо говорити про говірку с. С. та ближче приглянутися до неї.

### I

#### Звучня.

##### А. Голосні звуки.

1. Тверді голосні: а, е, і, и, о, у.

Звук а без наголосу по шелесних: *дж, ж, ч, ш, щ* переходить у і, нпр.: *лэжічи, чісу, шінувати, вішити, каші, кúшіти, квáші, нóші, гúщі* щісливий, *мóчінка, лéжінє, пúджити, гúші, вáлашити; а > е* (хоча й під наголосом): *качэти, качэн, пічэтка, зачэти, крічэ, паршэк, шéпка, лошэ, прашчэтиси, вирищэти, щéпавка, жéль, жéба, біжé, ліжé, вівчэрь горéчка, прéсти; а > и* (регресивна частинна асиміляція): *дилéко, нидилéко, привéт, чиснóк; а > о*: *мóчінка, мочéти, шкробáчка; а > е*: *вдéрити, відéй, ай > ей*: *Міхéйло; ав > ай*: *Пáйлів* (Павлів).

Звук е; *е > а*: (регресивна асиміляція, гармонія голосних): *траба, барлáджі; Малáнка, Гарасім, вчáра, вчарáшний, сардáк, агзáминт, тастáминт; е > і*: *кучі-*

*рэвий, пісé, вісілé, дісéтка, куліснйці, віснєнкуватй; е > о* по й: *злóдійом, олі́йом, лóйом, гóйом; е > и* (ненаголошений звук е переходить у звук середнього ряду и): *вилі́кій, ві́вела, силó, нивóлно, хлóпиц, пáлиц, дубруві́лни, Вилй́гдинь, римислó, пириначу́вати, пирипи́лиці, вирблóд, роздиртйи, дúндир, би те свй́снув, ой нибóри.*

Звук і. Різниця щодо м'якшення приголосних перед *і < о, е, ь* цілком затерлася. Однаково вимовляється: *ніс* (носа), *ніс* (нести); *сіль* (соли), *сів* (сісти), *дім* (дому), *дід* (діда), *потік* (потока), *утік* (втекти); *і > а*: *антэ́рис, ана́кий, пирина́чити; і > е*: *э́нчий, э́ндик, э́стина; і > у*: *куку́ль; і > и*: *огирóк; і > ю*: *цюлю́вати.*

Звук у (*ы, у > и*): *и > і*: *ві́мнє, кі́пи, хі́тати, ші́рокей, рі́сувати, кі́дати, блі́знєта, шлі́мак (слимак), глі́бокей; ви > ві*: *ві́нисти, ві́гнати, ві́висти, ві́їсти, ві́сісти і т. д.; у > о*: *роска́ль* (старá ба́ба і моска́ль свари́лиси за роска́ль), *чиснóк; ий > і*: *ці́лі-де́нь; у > а*: *судá; у > е*: *упстрéчи* (упстрéгемси); *у > е*: *плéвати, їдén; у > е* (*ве*): *кужу́хе, вовкé, сухéй, такéй, хéба, хéтрий, кéчка, трóхе; и* (вставне): *ячимінь.*

Звук о. Загально можна твердити, що тільки наголошене о і по наголошеному складі має ясну вимову, кожне інше о нахиляється до відтінку у. Т. зв. укання тут всевладне; *о > у*: *пупу́лдувати, ми́нє се ни бу́лйт, ні свирб́йт, вугу́рити, мугрі́ч, (л)упéцок* (призýба коло печі), *мінí се ни в гу́лві; о > у* (навіть під наголосом): *вуш, вúши; о > а*: *пириначу́вати, салама́ха; о > и*: *втíркатиси* (до чужої справи); *о > у > в*: *вни, на вбі́т* (на обід), *чуму́ си ни вб́зива́йш; о > і*: *їдén; о* (вставне): *якэхóсь.*

Звук у. *у > ю*: *цюлю́вати; у > а*: *карапáтва; у > о*: *одéржанє, одови́ці, одовéц.*

2. Йотовані голосні: я, є, ї, ю, ю.

Звук *я* > *є*: порéдок, горéчий, пéтницi, свiнéчка, котéчка, псéчка, кортéчка, шi-пiлéти, прiцéга, прéдиво, пéть, мнé (а як тубi на мнe? — на мнe пирвиpний — гор-нé, на прiзвищи — макiтрищи); *я* > *i* по: т, д, с, ц, н, л, в, м, р: кúpитко, трiстi, пшиницi, рiсний, тилицi, гúсiчка, вклi-кати, рiбий, прiцiгати, прiсiжний, дeсiть, рiдóчком, рiдi, пáмнiть, мнiхкéй, бúрi, заглi сéби вiйти, по бурiнах, дохтóрим, шклiнний, рiсотá, плiшити (танцювати); *я* > *и*: с*я* > *си* (займ. зворотний стоiть перед дiвсловом i то досить далеко, нпр.: я си за тéби ни бóю); зиблé, на гiтих; *я* > *е*: тьмéнный; *е* > *i*: двоi, знаiмо вас, iмú; *i* > *а*: сардáк; *ю* > *е*: сёрбати; *ю* > *в*: (в сполуках: -ою, -ею; -ою > оу, ой > ов): гулувóв, нугóв, свáхов, за урúдов, душéв зимлéв, пáлицив, смёртив; *ю* > *у*: судá, тилицу, лошицу, ягнийцу, маглiв-нийцу i т. iн.

## Б. Приголосні звуки.

1. Губні: п, б, в, м, ф.

Звук *п*; *п* > *б*: басмó, басманистий, виртибi.

Звук *б* у визвucci i у серединi слова перед глухими приголосними тратить свою дзвiнкiсть i переходить у *п*: гу-лúпка, опшáрпаний, дуп, бiп, грiп, зúпцi, грипстi. упходiти; *б* > *м*: дрiмний (перед *н*).

Звук *в* у назвucci, в серединi слiв, головнo перед зубними й глухими та в визвucci переходить у нескладове (зредуковане) у (коротке): *в* > *у*: учáра, ўвiтóрок, ўзéти, ўтопiси, криўда, кроў, пiшóў; *в* > *м* перед *н*: рiмний, кóмнiр, жóмнiр. пiсня: Ой жóмнiр я, муя мáм'ко, Ой жóмнiр я, жóмнiр, А яг минi ни вi-рити, Дивiтси на кóмнiр; *в* > *х* перед *т*: худiти на пухтурéне (давня доповняльна наука); *в* > *ф*: пуфтурi, фкiк.

Звук *м*. У словах, що в них приго-лосний звук *м* сусiдує з йотованим го-лосним *я*, помiж *м* i *я* витворився но-совий приголосний *н*, а *я* > *i* чи *є*. Це випадок уподiбнення щодо носовостi. *мя* > *мнi*, *мне*: мнiхкéй, пáмнiть, мнётка, вiмне, сiмне, мнe, кiмне, вéримне, мнёт-кати; *м* > *н*: гнiрати, покрадёнцi (упо-

дiбнення щодо мiсця артикуляцiї); *м* > *в*: зовнóв, пiдовнóв, цвiнтарь.

Звук *ф*; *ф* > *х*: трандахiр; *ф* зам. *хв*, *кв*, *х*, *п*: óфат, ўфатiў, фiст, фалiти, фус-тка, фартúх, фiлi, трафити, картóфлi, Фiлипiв.

Губнi + *й* не дають форм iз епенте-тичним *л*, але без нього: трафéетси, здур-óве. лúбно, лóмю, лúплю, рóбю, бáвюси.

2. Зубнi *т*, *д*.

Звук *т*. Тверде *т* виступає в 3-ос. одн. дiвслiв: рóбит, хóдит, нóсит, вугó-рит i т. iн., деколи *т* вiдпадає: нóсе. ву-гóре, рóбе, хóде i т. iн., але *и* > *е*, хоч не стоiть пiд наголосом; звук *т* перед *i*, *я* > м'яке *к* (*к'*): к'iкати, к'iшитиси, ли-к'iти, к'iсто, к'éмити, к'iгнути убрук'ёнка, ск'iў; *ть* > *дв*: бурудьба.

Звук *д* у визвucci й перед глухими переходить у *т*: натхудiти, сат, мiт, су-лóткей, кулóтка, клáтка, гарáст (найперше *д* > *т*, потiм *з* > *с*).

Звук *д* > *г* перед *i*, *я*: г'iло, г'iўка, гек, гiм, гiбрóва, гiнiцi; переми́на насту-пила без огляду на те, чи *i* повстало з *ѣ*, *о*, *ж* (*а*); *д* > *г* перед *ль*: за глi чо́го, за глi сéби; на вiглi.

Звук *нь* > *й*: сóйшник (соняшник); *н* > *л*: насiлник; *нь* > *ль*: кулюшiна.

Звук *з* > *с*: бирiска, пирилáс, рас, блiскей, нiскей; *з* > *дз*: дзвiн, дзёркало, дзумбилáти.

Звук *ц* у визвucci все твердий: хлó-пиц, купéц, горнéc, пáлиц, ячиминéc, пир-стинéc.

Звук *с* > *ш*: шмаркáтий, шкрóбати, шкорóдити, шмáлити; шiшнáцiть, шлiмáк.

Звук *ж* > *ш*: кнiшка, нiшка, к'ёшко; *ж* > *дж*: пúджiвно; *ж* > *р*: ой нибóри (небоже).

Звук *ч* > *ш*: рушник, снiшний, му-лóшний, биспéшний; *ч* > *дж*: барлáджi, упанджé.

3. Задньопiднебiннi *к*, *г*, *х*, *й*: *к* > *х*: дóхторь, дирéхторь, шпéхторь; *к* > *г*: Вилiгдинь, лигати, тирлигати; *г* > *к*: казéта; *х* > *г*: кулэ́ра; *й* > *в*: вiдав; *й* > *л*: нашілник.

4. Пливкi *р*, *л*.

М'яке *р* (*рв*) виступає у визвucci: гуспó-дарь, шáндарь, снiцарь, Грiгорь, шчi-пáрь, саландáрь, ариндáрь; *р* > *л*: риблó, ливiзорь; *р* > *й*: маймúрок.



Звук *ль* стверд: кілко, вóлно, білши, наві́льник, на́чальник, са́пальник, сія́льник, в́бзальник; *ль > в*: пусті́вчик, ці́півно, са́пивно; *л > в (у)*: с'кі́й, ві́й, барі́йка, су́пійка, гу́рі́йка, пу́нигівно́к; *ль > р*: тран-дахі́р; *л > р*: ро́спруга.

5. Горля́не приди́хове голо-сове *г*; гвук *г > х*: бі́х, пу́ріх, бе́ріх, хаму́з; *г > ї*: глей.

(Далі́ буде).

Яворі́в коло Льво́ва.

Др. Іва́н Велиго́рський.

## Шевченкова мова.

### III. Українізми в російських писаннях Шевченка.

#### 2-3. Зближення *ези, озу* в Шевченковій вимові.

Другою дуже виразною рисою фонетики Шевченкової мови є сильно обнижена вимова ненаголошеного *е*, так що воно дуже наближується до звука *и*, чому *Ш* й пише *и*. У всіх писаннях цілого життя *Ш* цих явищ повно, і їх тут можна б подавати довгими сотнями. Але для нас цікаво те, що цю живу рису нашої народної мови, широко знану по цілій українській території, *Ш* скрізь переносить і до своїх російських писань. Так, у Деннику його бачимо цю рису просто на кожному кроці.

Ось трохи прикладів: вѣ нивольничествѣ 41, кристьянинѣ 40, тилячье 38, заприщєніє 31, Екатиринодара 150, рихнулось 134, нытопырь 85, попичєніє 15, всемогуществомъ 15, дѣятельности 11, обыдиной жизни 9, брихуны 4, щиголяю 92, перешиголяль 179, невдаликѣ 110, при колисѣ 103, пѣсильниковѣ 37, дискатъ 47, я смикнулъ 103, нильзя 92, Тытяны 138, Титяны 139 (Тетяны 142), Каминецкому 171, я остолбинѣль 24, семейство 65, жариной 62, общества 56; предложить 53, предложилъ 109, приписаніє 104, вѣ придѣлахъ 47, безпридѣльному 64, во время прибыванія 65, при небрѣгая 30, на приданіи 91, старикъ принаивный 28; збудится ли это 156, не будишь 19, что прикажите 73, прилитить 76, перемелится 145, ѣдитъ 57. 93. 129. 133, 142. 154. 157. 172; бѣльничіє 92, голинкѣй 36, легинокѣй 84, легинокѣхъ 109, милицынкѣхъ 11, сѣдинку 163, чистинкѣй 12, чубатинкѣхъ 69, тетинька 130; Еритика 164 170, теперишнее 162, теперишня 35, витчины 46. 103, витчину 53; велино 40. 63, исполнина 147, исполнини 130, построинъ 77. 78, построини 98, растворины 106, усвоина 48, усвоинной 27.

Цікаво ще тут зазначити, що цю ж свою рису *Ш* переносить також на вимову чужих слів, і то дуже часто, напр.: аристантъ 4, бенифисъ 142; вѣ ди(ко)раціи 152, идиала 42, о идиальѣ 41, идиального 43, обѣ идиальномъ 42, канцелярии 167. 170, канцелярию 36, мизонинами 72, репитицію 136, нафабриная 18, городъ на фабриный 89, плибейський 96, икстрєнная надобность 92 (поруч: экстрєнности 92), Искулапа 15, трехъ-этажное зданіє 110 і т. ін.

А часом це обнижене *е* *Ш* зазначає навіть через *и*: никчему не выдушими 55.

Ненаголошене *и* не вимовляв *Ш* чисто, але наближав його до *е*, а на письмі писав просто *е*. Цих випадків у *Ш* трохи менше від попередніх, але не мало. Напр.: вешневыхъ 50, величеною 69. 90, вычесленія 56, извененій 25, Камышена 84, оченилъ перо 39, кренцыя 31 (криниця 77), соченилъ 91, на крелечкѣ 67, лешенъ 85, нелецємѣрнымъ 29, нелецємѣрно 111, примеренія 153, скряжнечества 28, сокровищнецу 81 прибывшими 23. 24, синєми 90, подтруневалъ 62, четверехстишіє 32; превезетъ 39, превезъ 18. 148, предумаю 151, предумалъ 129, превлекательно 86, непревлекательные 47, по пренадлежности 36, гостепреимная 179; где небудь 25. 66, какъ небудь 73, какой небудь 26. 32. 36, какая небудь 17, какое небудь 20. 22, какого небудь 13. 26, когда небудь 39. 72. 75, чего небудь 24. 73.

Це саме *е* зам. *и* часто пише *Ш* і в чужих словах: артелерійскій 70, вертуоза 141, вертуозу 129, дерекціей 135, дисциплины 25, дисциплиной 143, желеть 84, эдеализмомъ 42, импровезируетъ 62, инквезиторовъ 24. 83, инквезицію 26, креминального 20, резеденція 35, семпатическая натура 174, несемпатичнымъ 173, ценизмъ 183, энциклопедисты 83, мой чечероне 160 і т. ін.

Є ще одна форма, де Ш завжди пише своє живе *е* замість етимологічного *и*, — це дієприслівники на -вши. Згідно з правописом пише їх Ш надзвичайно рідко: вислухавши 19, дождавшись 53, полюбовавшись 95, прочитавши 25, собравшись 57, удостоверившись 70, узнавши 39. Але сотні раз у своїм Деннику (так само й по інших писаннях, те ж бачимо і в текстах українських) пише -вше зам. -вши, пише так часто, що це стає в нього правописною нормою. Ось трохи прикладів: взглянуvше 86, взяvше 67, выльпивше 177, выпивше 67, возвратившеcь 44. 140, вооружившеcь 80, воспользовавшеcь 171, давше 77. 86, дождавшеcь 30. 153. 180, дописавше 169, забравше 164, заказавше 44, записавше 46. 60, кончивше 55. 57. 67. 111, крикнуvше 68, наболтавшеcь 183, надьвше и положиvше 49, напившеcь и наслулавшеcь 44, напившеcя 52, насладившеcь 36. находившеcь 177, начитавшеcь 12, непротившеcь 9, обрадовавшеcь 57, обривше 53, отправивше 151, отстранивше 56, очнуvшеcь 58, поболтавше 179, побрившеcь 60, поворочавшеcь 69, погостивше 68, подписавше 176, позавтракавше 104 (позавтракивше 179), поклонившеcь 80,

покончивше 103, получивше 16. 27, полюбовавшеcя 160, попробовавше 47, постукавше 137, послулавше 163, посмъ-явшеcь 54, поусумнившеcь 67, пошлявшеcь 177, прильпившеcь 77, промочивше 92, проснуvшеcь 38, проснуvшеcя 34, простившеcь 76. 180, прочитавше 12, раставшеcь 110. 160. 170. 179. 181, роска-завше 50, сказавше 54. 67, снявшеcь 87, собравше 56, убивше 92, убьдившеcь 69. 86, увидьвше 53, узнавше 40, умывшеcь 183, условившеcь 157, успокоившеcь 104 і т. ін.

3. Ненаголошене *о* Ш вимовляв закрито, близько до *у*, цебто так, як вимовляє більшість українського народу. Ця риса була, певне, сильною в вимові Шевченка, бо її вносить навіть до своєї російської вимови, правда рідко: старикъ прихву(р)нуль 132, я назуvу ее 129, пише так навіть чужі слова: кустюмъ 109, въ кустюмъ 91, мунумента 92 (поруч: о монументъ 92), инструментъ виртуузу 8 і т. ін.; звідси й противні форми: изородовали 26. Ця сама риса і в українських писаннях: нагодувала 187, за живою мовою. І тепер на Звиногородщині зміна ненаголошеного *о* на *у* — дуже часта й звичайна.

Іван Огієнко.

## Українські адвокати й рідна мова.

До „Союзу Українських Адвокатів“  
у Львові.

Український Адвокате!

У день десятиліття „Союзу Українських Адвокатів“ Редакція „Рідної Мови“ посилає Тобі щирий привіт і найсердечніші побажання довгої й корисної праці на добро Українського Народу.

Нема в світі культурного народу, щоб не виробив собі літературної мови, і то однієї для цілого народу. Український народ уже має свою літературну мову, але не всі його частини прийняли цю мову, бо ще не всі зрозуміли й визнали, що для одного народу потрібна тільки одна літературна мова. На цілому світі головню одність літературної мови перетворює нез'єднану етнографічну масу в свідому й міцну націю. Це саме мусить статися і в нас.

Літературну мову не творять ані о-

кремі особи, ані окремі гуртки, — її творить уся інтелігенція, або й цілий народ. В цьому процесі створення розвиненої літературної мови адвокат завжди займає одне з перших місць. Оборонець покровджених, заступник безси-лих, — адвокат потребує не тільки сухих приписів права, але й живого огненного слова, щоб запалити в душі суддів найсвятіший огонь — огонь любови до брата. Тут адвокат завжди йде поруч із письменником, служачи й своїй рідній мові.

Нехай же український адвокат ніколи не забуває й про свою велику відповідальну роллю в творенні літературної мови. Чи то в промові в суді, чи то в промові на громадських зборах нехай адвокат говорить тільки доброю всеукраїнською мовою й вимовою. Нехай і фахова правнича мова буде в нас роз-



винена й чиста, як чисте й саме джерело нашої літературної мови — мова народня. Створення чистої, глибоко розвинутої правничої мови нехай стане за одне з головних завдань праці другого десятиліття „Союзу Українських Адвокатів“,

а це буде каменем вугловим української культури. У цій праці тяжкій Редакція „Рідної Мови“ завжди йтиме плече-в-плече з Тобою.

За Редакцію „Рідної Мови“

Проф. Др. Іван Огієнко.

Варшава, 20 вересня 1934 р.

## Український театр і рідна мова.

До Комітету святкування семидесятиліття Українського Театру.

В урочистий день семидесятиліття нового Українського Театру Редакція „Рідної Мови“ шле свої найсердечніші побажання доброго розвитку й світлої будучини нашому Театрові. У всіх культурних народів Театр давно вже став могутнім двигуном розвитку літературної мови й літературної вимови. Через Театр усе громадянство має змогу реально навчатися доброї мови й милозвучної вимови.

Бажаючи Українському Театрові повного розвитку, бажаємо також, щоб він

сумлінно виконав і одне з своїх першорядних завдань: навчав широкі маси всеукраїнської мови й вимови. Нехай наш Театр стане правдивою школою, де всі будемо вчитися своєї літературної мови. Сьогодні український народ завзято творить собі одну літературну мову й вимову, як реальний знак одности цілого нашого народу; нехай же в цій історичній творенні Театр наш займе належне йому перше місце.

Головний Редактор „Рідної Мови“

Проф. Др. Іван Огієнко.

Варшава, 10 жовтня 1934.

## Творім Фонд »Початкова Граматика рідної мови для української молоді«.

Гадка створити Фонд „Граматика Занедбаним Дітям“ („Рідна Мова“, липень 1934 р. ст. 297, стаття: „Занедбані діти“ о. О. Годунька) надзвичайно цінна й залишити її без відгону було б непростішим прогріхом. Але чи не слід би поширити її так, щоб охопити опікою не тільки занедбаних в мові великоміський дітей, але взагалі всю занедбану в мові українську молодь, особливо ж ту, що знає тільки латинську азбуку. Подумав про це заздалегідь невтомний у праці для двигнення рідної мови проф. Іван Огієнко, та й почав друкувати в „Р. М.“ Початкову Граматику. Біда тільки в тому, що вона не може дійти саме до тих, для кого призначена. Щоб це сталося, треба видати її окремою відбиткою з певними додатками. та й дати нагоду українській молоді набути її по приступній ціні. А на це потрібні гроші.

Щоб надати цій цінній гадці реальний напрям, складаю 5 зл. на Фонд „Почат-

кова Граматика рідної мови для української молоді“ й прохаю вчинити це саме всіх учеників вищих клас (5, 6, 7, 8-ої) української гімназії в Коломиї з 1914 р., головню ж учеників Товариського З'їзду, що відбувся 18. червня 1934 р. в Коломиї. Цим способом, Товариші, побіч діла місцевого характеру — заложення бурси ім. Дир. Софрона Недільського, — утривалимо нашу пам'яткову хвилю ще й ділом більш загального характеру, і в 25-ліття нашої матури зможемо виказатись не одним, але двома чинами. Гроші можна слати також ратами, переказом або складанкою „Рідної Мови“ ч. 27110 з допискою: на „Фонд Початкової Граматики“. Адреса: „Рідна Мова“, Варшава, вул. Стальова 25 п. 10.

М-р П. Кривоносюк,  
діловий провідник Тов. З'їзду з дня 18. VI. 1934.

За ініціаторів З'їзду: Др. Ю. Петринюк, Ред. Юра Шкрумеляк.

# Чистота й правильність української мови.

## Відповідь на запитання наших Читачів.

**Бич, бичувати** (Студ. Ф. Луців в Америці) — це праслов'янські слова від *би-ти*, давнє *бнчъ*, *би-ч*, тепер це архаїзми, мало вживані. З биком, звичайно, не мають нічого спільного.

**Відповіжте** (Студ. Федір Луців в Америці). Дієслово відповісти змінюється так: відповім, -віси, -вість, -вімо, -вістє, -відять, відповіж, -віжмо, -віжете, або рідше: відповідж, -віджмо, -віджете. Отже: відповіжте, рідше: відповіджте, але не: відповідьте. Див. „Рідне Писання“ I § 207.

**Керелівка — Кирилівка**. Український емігрант Ю. А. Гудзій, що народився і зріс у Звиногородщині недалеко батьківщини Т. Шевченка, свідчить, що він звик вимовляти Кирилівка, але часом чув, особливо від неписьменного народу, й вимову Керелівка, з Керелівки.

**Плуг** (Студ. Ф. Луців в Америці). Слово плуг відоме всім слов'янським народам, отже воно ще праслов'янського походження. Це дуже стара позичка з германського, пор. давньогерм. *pluog*. До слов'ян слово прийшло разом із оруддям плужити землю. Взагалі слов'янські мови знають багато надзвичайно старих позичок із германської мови, і все то слова першої нашої матеріальної культури, напр. колодязь, князь, хижка і т. ін.

**Теодор — Фεδір — Богдан**. Студент Луців із Dubuque в Америці запитує нас: „Чи імена: Богдан, Федір і Теодор значать одне й те саме? Як я маю підписуватися: Федір, Теодор чи Богдан? Звідкіля взялося в нас ім'я Федір?“. До прийняття християнства і довго ще по прийнятті в Україні були свої власні імення: Богдан, Володимир, Борислав і т. ін.; з християнством прийшла до нас грецька звичка давати ім'я на пам'ятку якогось грецького святого: Василь — цар, Теодор — Божий дар, Теодотій — Богом даний, Теодосій — Боже даання, Пилип — конолюб і т. ін. Отже, Богдан і Теодор мають різне значення. Стара форма Θεόδωρος скоро змінилася в нас на Федор, Хведор, а кінцеве -дор перейшло на -дір, звідси літературна форма Фεδір, рідше — Хвεδір. В західноукр. говорах θ вимовляють як *m*, тому тут іще тримається говіркова архаїчна форма Теодор. Отже, — підписується тільки Федір. Див. „Рідне Писання“ I § 16 і 261.

**Турійське** (Технік А. Шарунович). У „Повісті временних літ“ за Лаврентієвим списком під 1097 роком кілька раз згадується місто Тоуриискъ, тепер містечко (не місточко) над річкою Турією в Ковельщині. За давнім Тоуриискъ сучасна форма буде Турійське, говірково — Туриськ чи Туріськ.

**Чигирин** (Інж. N у Празі). В літературній мові й вимові прийнята форма Чигирин, з Чигири-

нв. Шевченко в Кобзарі 8 разів ужив форми Чигирин, з Чигиринв, Чигиріне, у Чигрині, а 4 рази Чигирин, з Чигирину, Чигиріне. Форма „Чигрин“ давня, — акт 1600 р. знає вже її: Вь Чигринне, Козак чигринский (див. „Изборникъ“ Каманіна).

**Архаїзми** (Абс. О. Мудрий). Архаїзмами звичайно зовемо ті слова, що вже вийшли з ужитку літературної мови, хоч по говорах ці слова можуть ще довгенько жити. Скажемо, слів: гривна, рукоять, облак і т. ін. східноукраїнська мова, що стала основою нашої літературної мови, зовсім не знає, а тому не знає їх і мова літературна. Так, гривна дуже гарне слово, але його велика більшість українського народу (поза Галичиною) зовсім не знає. Так само й зо всіма іншими архаїзмами, що їх у „Словнику місцевих слів“ узято в дужки: часто це добрі слова, але вони: 1) в літературній мові вже зовсім не вживані і 2) стали „яловими“, цебто мають добрих заступників.

**Апостроф** (Адвокат М. Стечишин у Iorkton, Канада). Апостроф — це не більшовицька видумка, читайте „Р. М.“ ч. 11(23) ст. 483. Коли кожний із громадян буде вирішувати, що в правопису добре, а що але, — чи можлива тоді однієї правопису? Таке ставлення можливе тільки в недержавного народу. А в народів державних — влада заводить правопис; ось, скажемо, Львівська Кураторія встановила з початком цього шкільного року правопис для українських шкіл, — і всі мусять того триматися.

**Наголос** (О. Мудрий у Фельштині). У літературній мові прийняті такі наголоси: духовий = духовний; а духовий — інструменти, духовв піч; бережний і бережний чи бережкий, частіш — обережний; початок, мн. початки (не: початки); приятель, мн. приятелі (а не: приятелі чи приятелі).

**Місце прикметникового пояснення в реченні** (О. Мудрий у Фельштині). Звичайно прикметникове пояснення (атрибут) ставиться препозиційно, цебто перед своїм іменником. Такий порядок — панівний, він найчастіший у прозі й звичайний у поезії. Напр. у „Чорній Раді“ Куліша: Крива доріжка вела до Черезаневого хутора 4. У Шевченка (кінєць „Відьми“): Де ділася їх нерідна мати, У калюжі стару відьму чорти утопили, Осиковий кілок забивали. Але при найменшій душевній порушенні, таким частім у поезії, може бути інверсія, цебто прикметникове пояснення може стати й постпозиційно, по своїм іменнику. Напр. там само: І виросла на могили осика заклята, Не кваптеся на павів лукавих. Прийшла весна зелена і т. ін.

## Дописи Прихильників рідної мови.

**Робітники пера й „Рідна Мова“**. Вельмишановний Пане Професоре! Висилаючи рівночасно кілька злотих на пресовий фонд „Рідної Мови“, відчуваю потребу висказати кілька слів про Вашу працю й Ваше видання. Насамперед скажу, що не говорю, як фаховий філолог, але

як робітник пера взагалі, а до того ще й ентузіаст всестороннього розроблювання й удосконалювання української мови. Свідоме й фахово-планове культивування нашої мови вважаю одною з фундаментальних справ нашого народу під сучасну хвилю, в його сьогоднішніх політичних



і культурних злиднях. Успіхи на „фронті“ мови без сумніву тривкіші й не раз важливіші, ніж навіть деякі успіхи політичні. Політика — справа важна, але культурне фундаментальне життя не менше важне. Підкреслюю це відношення між справами політичними й культурними, бо помічую в нашому громадянстві незрозумілу для мене індиферентність до такої капітально важкої справи, як рідна мова, що спроможна викликати в народі чудовий творчий запал до всього, що рідне, може дати товчок до великого культурного здвигу, а зокрема навіть до буйного розквіту української літератури. А хіба не треба додавати, якою чудодійною динамічною силою є для кожного народу його література. Гадаю, що український народ зробить великий крок уперед, коли його мова по основній розбудові, лексичній кодифікації та естетичній кристалізації стане для нас таким чинником культури й престижу народу, як мова французька, німецька, англійська, польська та інші — для тих народів. З усіх тих причин я щиро й ентузіастично вітаю всяку поважну працю в ділянці нашого мовознавства, а за таку вважаю редаговану Вами „Рідну Мову“. Знаю, що вона постійно бореться з матеріальними труднощами, тому спішу їй з малою допомогою. Я зібрав серед працівників „Української Преси“ дрібні пожертви разом на квоту зл. 750 і висилаю їх на conto „Рідної Мови“. Прохаю Вас, Вельмишановний Паве Професоре, прийняти цей дарок як знак прихильності для Вашого вельми цінного й вельми потрібного нам діла. Залишаюсь до Вас з правдивою пошаною М-р Микола Топольняк і цький, член Редакцій „Української Преси.“ Львів, 18. IX. 1934.

Р. С. За цю щиро товариську підтримку нашого молодого Видавництва складаємо всім Працівникам „Української Преси“ у Львові прилюдну найсердечнішу подяку. Редакція.

Більш уваги на наголос. Добре було б, якби в „Рідній Мові“, крім наголосів, подавано ще основні правила нашого наголосу. Тоді легше було б учитися й пам'ятати літературний наголос. Тяжче запам'ятати собі наголос якогось слова відірвано, і легше було б із правилами. Я розумію, що нема правил на всі слова й у багатьох випадках треба наголос просто запам'ятати, але думаю знову, що часто маємо сталі правила наголошування й зміни його. Може багато наших громадян не надають наголосові великої ваги, але його не вільно легковажити, бо наголос вирізняє нашу мову з-поміж інших слов'янських мов. Дивна річ: у всіх дотеперішніх граматиках української мови наголосові присвячували якнайменше уваги, немов би це була дуже маловажна справа. Тим то я дуже прошу Редакцію „Рідної Мови“ містити на своїх сторінках також і правила літературного наголосу. Фельштин, Абсолютвент педагогічного курсу Осип Мудрий.

Р. С. Редакція „Рідної Мови“ має намір випустити в „Бібліотеці Р. М.“ окрему працю: „Український літературний наголос“, але поки що не має потрібних на це коштів. Сердечно просимо наших Прихильників ширити скрізь „Рідне Писання“ та Словник, бо тільки випродавши їх зможемо приступити до дальших видань. Ред.

„Рідна Мова“ для всіх потрібна. „Рідна Мова“ має для нас неоціненну вартість, і то не тільки в Канаді й Америці, але й для ріднокраєвих земляків, бо й вони часто мало знають свою літературну мову. Нема нічого дивного, коли ми, що виростили на чужині, не знаємо докладно своєї мови, але не добре, коли рідної мови мало вчать-ся й на нашій Батьківщині, мало вчиться її й свіжа еміграція. 21. IX, Wroxtон, Іван Павчук.

Р. С. Кожий українець, що виріс між своїми, сьак-так знає говіркову мову. Але час говірок у нас покінчився, — мусимо писати тільки літературною мовою (а вона мусить бути одна для цілого народу), мусимо пильнувати й говорити тільки літературною мовою. Ось цієї літературної мови в нас мало знають, а вчиться не хотять. А чи на світі є де такий народ, щоб не мав літературної мови, і то — однієї для цілої нації? Ред.

Творимо мовний світогляд. Із вдячністю перечитую одну з Ваших праць, — „Український правопис і основи літературної мови“. Ми горді, що справа нашої літературної мови могутніє, і з нею будуть числитися всі культурні народи. Ви — творці науки й ми — маленькі — спільними зусиллями будемо те величне, що зветься мовою. Бог піклується святою ідеєю й нашими руками розорює ґрунт до її міцного зросту. Усі ми: студенти, гімназисти, а тепер: рільники, пасічники, крамарі, шофери, столарі (бо на науку грошей забракло), усі ми по своїх закутках творимо рідномовний світогляд. Воскодави, 1. X, Студ. права Борис Галецький, тепер власник скромної крамниці.

Р. С. Прислану відозву не друкуємо. Дуже радимо Вам якнайпильніше вчитися української мови, знати добре свою літературну мову. Ред.

Гасла „Рідної Мови“ ширяться. Для Редакції „Рідної Мови“ посилаю щирі бажання якнайкращих успіхів. Щоб гасло проф. др. І. Огієнка: „Для одного народу — одна літературна мова й вимова, один правопис“ був поширений і здійснений серед українського суспільства! Нехай живе наш народ! Нехай розвивається „Рідна Мова“! З рідномовним привітом Степан Міляк, 26. XI, Quakertown, Pa, U. S. America.

Винародовлення української молоді в Америці. Як подає „Свобода“, на II. Конгресі Української Молоді в Америці, що відбувся 1-го і 2-го вересня ц. р. у Новому Йорку, виголошено багато рефератів... англійською мовою, і тільки один — по-українському...

День чистоти мови. В Туреччині на 26 вересня оголошений був день чистоти мови. На той день усі статті в часописах мусять мати чисту мову, без жадних чужих слів (а їх багато в турецькій мові).

Для одного народу — один правопис! Львівські місячники: „Відродження“ та „Дажбог“ перейшли вже зовсім на новий т. зв. академічний правопис, уживають і апострофа.

Студентський Гурток у Ошаві. При зорганізуванні Студентського Гуртка в Ошаві (Канада) студенти зібрали трохи грошей і призначили на започаткування передплати на „Рідну Мову“. Toronto, 20. IX, В. Я. Яремій.

„Словник місцевих слів“. Хочу декілька слів присвятити „Словникові місцевих слів“. Я дуже задоволений тією працею, бо Словник цей розв'язав багато моїх сумнівних питань, і він буде мені дороговказом у кристалізуванні нашої дорогої рідної мови. Абсолютент педагогічного курсу Осип Мудрий, Фельштин.

Цінімо „Рідну Мову“. Ваш місячник „Рідна Мова“ я дуже ціную й читаю по кілька разів кожне число. Посилаю 50 ц. на „Фонд Рідної Мови“. 13. VIII, Торonto, Н. Грабовський.

**Побажання.** Прийміть вислів моєї найщирішої до Вас пошани й мої сердечні побажання якнайкращого успіху й розвитку „Рідної Мови“. Аргентина, 20. VIII, Ів. Чарнецький.

Одержавши „Словника місцевих слів“, негайно посилаю одного дол. за нього й на „Фонд Рідної Мови“. Бажаю „Рідній Мові“ доброго успіху в такій цінній праці для української культури. Рочестер, 19. VIII. Ромко Гладуляк.

Бажаю розвою Вашому Видавництву. 21. XI, Passaic, Дм. Фенканин, Америка.

## Початкова Граматика української літературної мови.

**Завдання 144.** Спишіть і запам'ятайте оце.

По-літературному треба тільки так вимовляти: адвокат, азбука, аптека, балакати, болгарин, Борис, буде, була, було, були, вечеряти, гору, діло, досить, дочка, дошка, думати, євангелія, єретик, завдання, завжди, заграва, задача, закон, залізниця, західній, звичай, зерно, значить, зшиток, какао, корисний, лікар, людина, маляр, машина, множина, монах, мужчина, народ, народній, напасть, обидва, обидві, однина, Олég, освітній, Осип, офіцер, писання, питання, Платон, подушка, покажу, поне-ділок, почесний, прелат, приятель, процéнт, римлянин, свідомий, свобода, секретар, середина, снідати, старець, статут, студент, татарин, темрява, товар, товариство, Україна, український, цілий, читання, ширити, яєчко.

Як у вас вимовляють ці слова? Не вимовляйте цих слів по-говірковому, а тільки так, як по-даю тут.

### 46. Непрорізне *е, и, о*.

Прин<sup>с</sup>си м<sup>н</sup>і в<sup>д</sup>і. З<sup>н</sup>мля т<sup>б</sup>і п<sup>р</sup>ом. Чкай (= чекай), тра (= треба, траба) стати, бо коні води хтять (= хотять). Т<sup>х</sup>ес<sup>н</sup>ько с<sup>д</sup>ів с<sup>в</sup>уватий.

Нехай мине мене недоля. До святого Духа не скидай кожуха. Прилетіли голуб і голубка.

Чи всі голосні вимовляються в слові однаково? Який голосний вимовляється найчистіше? Чи можуть голосні або й склади зникати в слові? Як хтось балакає швидко, то які звуки він „ковтає“? Як вимовляються наголошені *е, о, а* як ненаголошені? Як дізнатися, який саме звук писати?

Той голосний, що на нього падає наголос, звичайно вимовляється ясно й прорізно: воду, нести. Ненаголошений же звук часто вимовляється неясно й непрорізно, а то й зовсім зникає: в<sup>д</sup>а, н<sup>с</sup>і, хтять-хотять.

В живій мові ненаголошене *е* часто вимовляють як *и*, а *и* — як *е*, а ненаголошене *о* — як *у*: минé, зимля, греміти, кужух, гулúбка замість літературного: мене, земля, гриміти, кожух, голубка.

Щоб знати, чи писати *е* чи *и*, *и* чи *е*, *о* чи *у*, треба слово змінити так, щоб наголос став на непрорізний звук, тоді він стане ясний. В словах: земля, гриміти, голубка звуки *е, и, о* непрорізні, бо ненаголошені, але скажимо: зéмлю, гримнути, гóлуб, тоді *е, о, и* зразу чути прорізно, бо на ньому наголос.

В літературній вимові ненаголошені *е, и, о* треба вимовляти чисто (див. вище виклад 21).

**Завдання 145** Спишіть оце речення й поставте один потрібний звук.

В<sup>с</sup>на́ очі краде. Будь багатий



як з<sup>е</sup>мля, будь в<sup>е</sup>селий як в<sup>е</sup>сна.  
Ч<sup>о</sup>л<sup>у</sup>вік п<sup>у</sup>шив с<sup>у</sup>бі к<sup>у</sup>жу<sup>х</sup>а.

**Завдання 146.** Полінійте, надпишіть отак і впишіть 10 слів, де був би ненаголошений звук *е*.

Коли писати *е*, а не *и*.

Ненаголошене <i>е</i> часом вимовляють як <i>и</i> :	Зміню слово так, щоб на <i>е</i> припав наголос:	Тоді ясно чути, що треба писати <i>е</i> :
зимля	зёмлю	земля

**Завдання 147.** Полінійте отак сторінку в зшитку і впишіть 10 слів, де було б ненаголошене *о*.

Коли писати *о*, а не *у*.

Ненаголошене <i>о</i> часом вимовляють як <i>у</i> :	Зміню слово так, щоб на <i>о</i> припав наголос:	Тоді ясно чути, що треба писати <i>о</i> :
Гул <sup>у</sup> бка	го <sup>л</sup> уб	гол <sup>у</sup> бка

**Завдання 148.** По західних українських говорах навіть наголошене *и* звичайно вимовляють як *е*, напр.: парубк<sup>е</sup>, дол<sup>е</sup>на. Будьте уважні на це, й вимовляйте *е* та *и* ясно й виразно там, де бачите їх у книжках; звикайте до цієї літературної вимови. Вимовляйте правильно (як написано): козак<sup>и</sup>, парубк<sup>и</sup>, кислий, хитрий, клічуть, книжк<sup>и</sup>, купів, закупіла, доліна, вкусіла. Як ці слова вимовляють у вашому селі? Пам'ятайте, що вимова: козак<sup>е</sup>, дол<sup>е</sup>на вважається за вульгарну (простацьку), в літературній вимові зовсім не прийняту. Вимовляйте чисто й ясно: голубка, кожух, а не гулубка, кужух.

**Завдання 149.** Перепишіть і запам'ятайте оце.

По-літературному треба ось так говорити й писати, а не так, як у дужках: в Україні (на Україні), їхати візником (на візнику); помножити чи поділити на (через) сто, погній чи гній (навіз), голий (нагий), прислухуватися до чого (над слухувати що), надушити (надусити), хрищений батько (нанашко), нагло (напрасно), налякати (напудити), тиждень (неділя), незалежний (независимий), Ніжен чи Ніжень (Ніжин), поки (нім), нема (ніт), нічого (ніч, ніц), Ной (Ное), нота (нута).

## 47. Стародавні голосні звуки.

### Зміна звуків у мові.

Конь — кінь, рогъ — ріг, столъ — стіл, колъ — віл.

Сънъ — сон — sen, лъбъ — лоб — leb, чьсть — честь — cześć.

Джъбъ — дуб — dąb, зжъбъ — зуб — ząb, мѣсо — м'ясо — mięso, чѣсто — часто — często.

Лѣсъ — ліс — las, сѣно — сіно — siano, хлѣбъ — хліб — chleb.

Чи наша мова з бігом віків змінюється, чи позостається незмінна? Що таке звуки глухі й носові? Як вдавнину вимовляли голосні *з, к, ж, ш*? Як вимовляємо *т*? Чи можна добре знати мову, не знаючи її історії? Що таке архаїзми?

Людська мова з бігом віків не позостається незмінна, але невпинно змінюється. Змінюється все: значення слів, звуки, форми й т. ін. Хто не знає цих змін, той не зрозуміє стану сучасної мови.

В глибоку давнину знала наша мова два особливі голосні звуки, так звані **глухі звуки**, що писалися *ъ* (йор) і *ь* (ір); *ъ* вимовлявся близько до нашого *о*, а *ь* — близько до *е*, але це не були *о*, *е*, бо тоді були й окремі **чисті** *о* і *е*. З бігом віків ці глухі *ъ*, *ь* змінилися в нашій мові на *о*, *е* і збіглися з давніми чистими *о*, *е*, або зовсім зникли.

Крім цього, в глибоку давнину знала наша мова ще два голосні, що зветься **носові звуки**; це були *ж* та *ш*. Звук *ж* зветься „юс великий“, колись вимовлявся як *о* носове, цебто близько до *он*, як польське *ą*, напр.: джъбъ, зжъбъ, ржк<sup>ъ</sup>. Звук *ш*

## Передплачуйте »Рідну Мову« на 1935-й рік!

„Рідна Мова“ в 1935-м році принесе багато статей для вивчення найголовнішої науки мовознавства — складні. Проф. І. Огієнко зачне друкувати свою велику працю: „Складня простого речення“; у перших числах піде „Вступ до складні української мови“; вже в 1 (25) числі буде видрукувана „Історія вивчення складні“.

„Рідне Слово“, початкова Граматика української літературної мови, ч. I закінчиться друком десь у 3 (27) числі „Рідної Мови“, а далі піде II частина: Складня української літературної мови, приступна й потрібна для широкого нашого громадянства. Вона дасть змогу кожному легко навчитися своєї літературної мови. Сила прикладів, живий і легкий виклад, багато новин.

Історія української мови Проф. І. Огієнка закінчиться друком у 1935 році.

Життя слів друкуватиметься частіше. Воно покаже кожному, як живе наша мова, як творяться слова. „Життя слів“ мусить читати кожний інтелігент, особливо вчитель.

Велику увагу зверне „Рідна Мова“ в 1935-м році на рецензії нових мовознавчих праць та на огляд мови наших видань. Даємо відповіді на мовні запитання всім, але просимо не ставити більше трьох запитань; на відповідь конечно додавайте поштового значка.

Час відновити передплату на 1935-й рік! Сердечно просимо відновляти передплату на 1935-й рік і присилати відразу цілорічну передплату, щобто 6 зл. у краю, 2 дол. за границею.

Зменшена передплата для Чехословаччини. Щоб дати змогу читати „Рідну Мову“ широким колам громадянства Чехословаччини, визначаємо для них на 1935 р. зменшену передплату: 6 зл. річно. Так само зменшуємо передплату й на „Бібліотеку Рідної Мови“: Рідне Писання I ч. 1 зл., Словник місцевих слів 1-50 зл. Взагалі призначуємо для Чехословаччини краєву передплату.

Зменшена передплата для Австрії й Угорщини. Передплатники з Австрії й Угорщини платять краєву передплату: 6 зл. річно.

Передплата для Румунії 200 леїв річно. „Словник місцевих слів“ 45 леїв, „Рідне Писання“ ч. I 30 леїв.

Оправа для „Рідної Мови“ 1934 р. Замовляйте завчасу оправу на „Р. М.“ 1934 р., а то знову багатьом забракне її. Мистецька оправа з англійського полотна, з золотими написами. Ціна 1 зл. з пересилкою. Хто замовить, тому пришлемо з 1(25)-м числом „Р. М.“

„Рідне Писання“ ч. I в мистецькій оправі 1-50 зл. „Словник місцевих слів“ у такій же оправі 2 зл.

Кольпортерів енергійних шукаємо для поширення „Рідної Мови“. Разом із заробітком, прислужитесь і розвою культури рідного слова. Відгукніться!

До Читачів „Рідної Мови“. Знаємо, що „Р. Мова“ має дуже багато Читачів, що не передплачують цього журналу. Звертаємось до них із

сердечним проханням: заплатіть Видавництву бодай тим, що негайно приєднаєте нам хоч одного передплатника.

Голос святого обов'язку до всіх Передплатників „Рідної Мови“. Матеріальний стан „Рідної Мови“ zagrożений!... Через наше недбалство та байдужість можемо втратити й це, що немісцніле наше культурне огище, як утратили вже багато інших. Залишимося без варті коло найдорожчого народного скарбу, — нашої мови... Тому негайно, навіть сьогодні всі передплатники й читачі „Рідної Мови“ мусять виявити мінімум нашого чину: кожний передплатник „Рідної Мови“ нехай приєднає бодай одного нового передплатника (і не сміє бути спокійний, доки цього не зробить) та візьме з нього слово честі, що він зробить те саме! 31 X. 1934, Варшава, передплатник В. Дитель.

Заклик до Копичивеччини й Гусятивщини. „Мова — то серце Народу: гине мова — гине нарід“. Це перша заповідь кожного свідомого українця. На жаль тільки — не кожний свідомий... А щоб учитися рідної мови й шанувати її, треба доброї свідомості, а ми ще далекі від того. Ми ще не вміємо чи не хочемо оцінити великої праці „Рідної Мови“! З захопленням читав я числа „Рідної Мови“, одушевляючись ними; не можу підшукати слів подяки Видавництву за дорожчійні писання. На жаль тільки, — малий відсоток молодого покоління, а ще менший старших уміють оцінити працю „Рідної Мови“. Звертаюся до цілої Копичивеччини й Гусятивщини, щоб кожна Читальня, кожна Кооператива, Кружки „Рідної Школи“, щоб усі сповнили свій рідномовний обов'язок і бодай на 1935-й рік масово передплатили „Рідну Мову“, пам'ятаючи, що „Нарід, що не створив соборної літературної мови, не може зватися Нацією“! 25. X. 1934. Дмитро Бучинський.

До боржників „Рідної Мови“. Із сумом відносимося, що багато передплатників „Рідної Мови“ нічого не платять... Акуратно одержують „Рідну Мову“, читають і... не платять... Особливо вперто не платять передплатники з Чехії, Канади та Америки. Борг передплатників „Рідній Мові“ надзвичайно великий — понад 5000 зл. — а через це заборжило Видавництво й Друкарні. Усе це руйнує журнал і не дає йому змоги стати на ноги. „Рідна Мова“ — це не політична газета, не партійне видання: це Видавництво культурне, надпартійне, всім нам потрібне, — це Видавництво всенародне. Ми не сміємо вадити його своїми руками. Звертаємось до всіх боржників „Рідної Мови“ з гарячим закликом заплатити всі свої борги Видавництву до Нового Року. Коли ж хто того не зробить, просимо Адміністрацію „Рідної Мови“ оголосити друком список боржників, що тим самим руйнують так усім нам потрібне Видавництво. Нехай громадянство знає своїх руйнівників. 2. XI. 1934, Варшава. Гурток передплатників.



## ЗМІСТ

## другого річника »Рідної Мови« за 1934-й рік.

## I. Показчик авторів і їх праць.

1. Адвокат: Засмічення нашої правничої термінології 21-24.
2. Безгрішний М. див. Угрин.
3. Безушко В. Др.: Як пише УЗЕ англійські слова по-українському 443-448.
4. Бугера о. І.: Найчастіше вживані німецькі слова в лемківському говорі 349-352.
5. Василяшко І. Проф.: Лев, мн. леї 249, Чернівський 249. Первінчик-первак-напередовець 347-350. Букурешти, а не Букурешт 499-500.
6. Велигорський Ів. Др. Проф.: Говірка села Серафинець Городенського повіту 525-530.
7. Винницький Ст. Проф.: Бігме 23-26.
8. Виногородський В. Др.: Ще про «літнице» 399-402.
9. Володимирів М. Проф.: Кілька уваг про мову української інтелігенції Галичини й Волині 137-142. Чистота мови дитячих видань 237-240.
10. Годунько о. О.: Занедбані діти. Створімо фонд: Граматика занедбаним дітям 297-298.
11. Грицак Є. Др. Проф.: Українська мова в сучасній школі 89-92, 183-188. Нарбдня Великодня термінологія 141-148.
12. Грицин В. Апл.: Наша інтелігенція й рідна мова 437-440.
13. Гуркевич В. Др.: В справі українського топонимічного словника 333-340.
14. Гренджа-Донський В.: Ще про нашу театральну вимову 343-346.
15. Дошівник І. Проф.: Румунські слова в українській мові на Буковині 191-196, 299-302, 353-356.
16. Єрмолаїв М. Инж.: Любомль — Любонь 402-403.
17. Завадович Р.: До слова „угазати“ 204.
18. Зельський Ів. Учит.: Мовна традиція й територія слів 107-110.
19. Ільїнський Гр. А. Др. Проф.: Походження українських слів: 13. „угавати“ заспокоюватися 7-8, 14. Соломаха „рід пограви“ 91-96. Історія форм української мови 57-60.
20. Ільницький-Занкевич І.: З військової термінології 113-114.
21. Йосифович о. Д.: Осип чи Оси́п? 151-152. Полоса 250. Наголос у Галичині 250. Іменники жіночого роду на -иця 397-398.
22. Кміт о. Ю.: Позаяк 206. Відбуватися 401-402. Духовенство допоможе „Рідній Мові“ 313. Термінологія ткацького приладдя 491-494. З народнього джерела 500.
23. Княжинський А. Др. Проф.: Дієприкметники української мови 11-14. 63-66.
24. Ковалик І. Мгр.: Функції дієслівних приростків в українській мові. Семантично-синтаксичний нарис 393-398.
25. Коковський Фр. Др.: Українські письменники й рідна мова 5-8. Стара лемківська колядка 37. Скорочення дієслів у лемківському говорі 37-38. До словника назв народніх одягів 111-112. Назви сіл у Сявиччині в XV ст. 197-200.
26. Коровицький І. Мгр.: Дещо про знаки розділові у П. Тичини 59-62, 101-104. Незнаний вірш кінця XVI в. 383-390.
27. Кравченко С.: Українська мова в Бразилії 243-248.
28. Кривоносюк П. Мгр. Проф.: Початки людської мови, філософія мови 235-238, 331-334. Саламаха 404. Недуги мови 475-478, 519-522. Творімо фонд: „Початкова Граматика рідної мови для української молоді“ 533-534.
29. Кр-ч І. Др. Проф.: Недобір, а не Мелобори 204. Анекдоти про українську мову 204-206.
30. Крип'якевич Лев Проф.: Черче—чернецький 498.
31. Лев В. Др. Проф.: Хто ж автор т. зв. Літопису Самовидця, рец. 253-260.
32. Лисько З. Др. Проф.: Пекуча справа: Як писати українські імення й прізвища в метриках 487-490. Бузьк, бузецький 497-8.
33. Мандюкова Я.: Наш інтелігент і мова, навчатися рідної мови — то насолода 295-298. Українська жінка й рідна мова 375-380, 425-430.
34. Марків Я. Суддя: Культура нашої буденної мови 441-444.
35. Модрицький о. Є.: Змститися 38.
36. Огієнко І. Др. Проф.: Рятуймо нашу еміграцію від мовного винародовлення, лист до емігрантів в Америці й Канаді 1-6. Наша театральна вимова 49-54. Всеукраїнська літературна мова й мова наших дитячих видань 81-88. Не маємо каменя наріжного, українські переклади св. Письма 131-138. Надніпрянська еміграція й рідна мова 177-182. Мова народня й літературна 225-236. Як писати для широких мас; ясний і простий стиль — то найкращий стиль 273-280, 321-330. Сполучення підрядного прикметникового речення з головним (котрий—який—що) 369-376, 417-426. Пекаймо свою літературну мову! Про „Гуртки плакання рідної мови“ (статут їх) 465-474. Українська мати й рідна мова 531-534. Український театр і рідна мова 533-534. Історія української літературної мови 25-34, 289-392, 477-480. Як записувати народні говори 151-156, 249-254, 287-292. Шевченкова мова 187-192, 239-244, 339-344, 439-442, 489-492, 529-532. Член в українській мові, історично порівняльний нарис 379-384, 429-434. Мапа українських говорів 95-102. Лемківський Буквар, науково-педагогічна оцінка 15-22. Життя слів 113-116, 205-208, 303-304, 355-358, 493-496. Походження Різдваєних виразів 7-12. Походження Великодніх виразів 147-150. Стилістично-синтаксичні нариси, VI: Багатий на що 345-348, VII: Мені бо́ить — мене бо́ить, стилістичний нарис 513-516. Осип чи Оси́п 151-152. Земля 204. Лемішка 248. Українська мова в „Записках“ ВУАН 213-215. Словник чужих слів 121-124. Мова наших видань 45-46, 211-214. Гуртки мовознавства серед нашого вчителства 163-166. Кукіль у житті, терапія літературної мови 303-310,

357-362, 403-406. „Мовний Порадник“ для Редакторів, Видавців і Робітників пера 435-438, 483-488, 521-526. Златоструй укр. мови 311-314, 363-364. „Рідне Слово“, Початкова Граматика української літературної мови, чч. 13-24. Чистота й правильність укр. мови ч.ч. 1-6, 10-12. † Ів. Крушельницький 223.

37. О-ко Д.: Лемішка 248.

38. Огій Дід: Граматика малої Лесі 69-72.

39. Олесіюк Т. Др.: Хмаки 206.

40. Пеленський Є. Мр.: Бібліографія української мовознавчої бібліографія 109-112, 161-164, 253-256, 309-312, 361-364, 401-402, 449-452.

41. Приймак М. Учит.: Лемківський словничок 447-450, 495-498.

42. Редакція: На увагу нашим читачам 129-130. „Словник місцевих слів, у літературній мові не вживаних“ 329-33.

43. Рудницький Я. Мгр.: До правопису апострофа по р 69-70. Музичний словник 213-214. Функції наростків -нище, -овище в укр. мові 285-288.

44. Семчишин М. Мгр.: З дослідів над українським назовництвом 281-286.

45. Сірополов Ст. Проф.: До шкільної термінології 391-394.

46. Сопрунович О. Івж.: Літературна мова на селі, на увагу нашим „Союзам Українок“ 293-296.

47. Станканивцев о. А.: Як сліпий просить милостині 37-38.

48. Туркевич М.: Калій і поташ 403-404.

49. Угрин-Безгрішний М. Проф.: Варваризми в укр. мові 155-158. Про архаїзми в нашій мові 291-294.

50. Шелухин С. Проф.: Рідна мова 53-58. Земля 203-204. Саламаха 277-248.

51. Шемлей Й. Мгр.: Прислівники на -о, -е в українській мові (у минулому й тепер) 65-70, 103-108, 157-160, 199-204.

52. Шклянка І. Учит.: Навчання української мови в Канаді 479-494, 515-520. [345-346.

53. Штефан А. Проф.: Пожеж — відсоток Огляд мовних журналів 175-176, 261-262, 407-

408. Бібліографія нових праць для вивчення укр. мови 121-122, 213-214, 259-262, 407-408. Говори української мови 37-38. Замітки про окремі слова 247-250, 401-404. До українського студентства в Канаді, залик 261-264. Духовенство й „Рідна Мова“ 297-300. Преса про „Рідну Мову“ 45-46, 215-216, 458. Дописи Прихильників рідної мови ч.ч. 4-12.

Знімки: з Остромирової Євангелії 1056-57 р. 27-8, 31-2. 93. П. Морачевський 134, Шевченкове письмо 189, голосний апарат 268-9, форми губ при вимові голосних і приголосних 220. 222.

Наголос літературний на ст. 225-6, 273-4, 321-2, 369-70, 417-8, 465-6, 513-4.

## II. Показчик загальний.

До цього Показника внесено ймення власні, географічні, назви видань, що їх мова аналізується, джерела вивчення української мови, граматичні терміни, а також окремі слова, форми й вирази. Цифра показує сторінку „Рідної Мови“; вища цифра сотень або десятків не повторюється (напр.: 236. 7. 42. 5 читати: 236. 237. 242. 245).

Скорочення: а архаїчне слово, н народне говіркове, л польське, рс російське, р рідко вживане слово; роди: ч. р. — чоловічий, ж. р. — жіночий, н. р. — ніякий рід. Зірочкою \* позначено слова, що в „Р. М.“ подано походження їх або їхнього значення. Граматичні скорочення й лінгвістичні зазначки див. на ст. 137-140 і річника „Р. М.“; списки народних слів див. на ст. 80. 126. 57-8. 211-4. 32-3. 65. 316 8. 29-30. 402. 58-9. 61. 505-6. 39. 41. Що в дужках (), того не вживайте.

Показчика цього складено так, щоб міг він правити за довідкового Словничка.

Українська азбука має такий порядок: а б в г г е ж з и і ї й к л м н о п р с т у ф х ц ч ш щ ю я.

а 270. 525, по шелесних 413, а<о 219, Абрамович Д. 254. 452, азбука 80. 123, Agrel S. 394, адвокати й рідна мова 531-4, (Азов рс) Озів 522. (Азовське) Озівське море 522, Айзеншток І. 162. 311, Алексій архієп. 300, Алчевське (рс -вськ) 101. 523, аль-73, -альний 66. 306-7. Америка 1-6. 538, амуніція (н муніція) 113, анафоричний займ. 380, англійські слова в УЗЕ 443-8, Андрусів Є. 264, анекдоти про укр. мову 204-6, Антонович 211. 347, Антвєрпен 117, апарат 284, Апостол 1591 р. 385, апостроф 33. 69-70. 319-20. 39. 63-5. 455. 86-7. 503. 36, Ардяль 193, Артємівське (рс -ськ) 523, Арте-

мівський 167, архаїзми 45. 75. 211-4. 91-4. 536. 43, Архангельська Єв. 1092 р. 375, аспект 396.

б 527, 6-би 33. 115. 212. 308. б>м 527, Байій В. 209. 10. 11, Бабюк М. 47, багатий на що 345-8, \*бадати 209, \*бадіка 194, Баженов М. 451. 2, бай-дуже (л обоятно) 357, бал 394, Банах В. 271, Банилів 193, \*барвінок 155, Барвінок Г. 347. 57, Барвінський О. 89. 185. 496, Батючий 211, батюків гвір 158, батьки (н родичі) 42). 444, Бачинський О. 136, Бачинський Л. 75, \*бауор 195, безпідметові речення на -тсья 455, Бендасюк С. 254. 452, Бенешевич В. 162, бензіл 73, бензоль 73, Бердянка (рс -нськ) 522, бережний 536, береза 38, Березівський пов. 197, Березуок М. о. 175. 319. 415. 63, Берєстя (рс Ерєст-Литовськ) 522, Беринда П. Словник 1627 р. 10. 1. 106. 7. 15. 6. 152. 68. 200. 86. 356. 7. 494. 5, Бернацький М. 256, Berneker E. 7. 157. 67. 202. 48, би-б 33. 115. 212. 308, -бир- 233, Бирчак В. 515, (битком рс) 403, бич 535, бичувати 535; бібліографія підручників укр. мови 74-5, бібл. про природу 394, бібл. форм укр. мови 60, бібл. укр. мовознавчої бібліографії 109-12. 253-6. 309-12. 61-4. 401-2. 49-52, Біблія 131. Б. Кралицька 132, Б. Острівська 1581 р. 3з 5. 8, \*бігме 23-6, бідний на 347, Бідяк О. 499, біжи (н бігай) 308, біжучий р 13, Білик С. 218, Біловідське (рс -водськ) 101. 523, Білон П. о. 406. 504, Більський пов. 386, Богослав Я. 132, близьєнько (н -зонько) 36, Бобровський 385, Бог-Біг 24-6, Бог зна (а вість) 308, Бог (рс Південний Буг) 522, \*Богдан 533, Богородицький В. А. 202, \*бодай 24, Бодревич О. 120. 218, Бодревич Д. 168, \*бо-зна 24, бойки 284, Бойківщина 206. 407, Beaulieux L. 202, болять мені — мене болять 513-6, боляти на що—чим 516, боляче (н болюче) 310, Бондарчук П. 314, \*Борислав 165,



Боровиковський 242, Бородач В. 262, Борщак І. 306. 7. 10. 2. 404, Борщівський пов. 1(7-10, Бра-  
зилія 243-8, Brankstetter R. 434, (а братанок) пле-  
меник 444, братік 207, \*бриндушки 195, Bruggman  
395, Brückner A. 10. 116. 57. 67. 8. 87. 248. 355,  
Брюссель 117, Бугело К. 405, Бугера І. 35. 454.  
502, Будде Є. 426, Будзинівський В. 306. 8. 10.  
59. 60. 403, \*бузівський (п буський) 497, Бузук П.  
121. 201. 55. 312. 485, \*Бузук (п Буськ) 497. 525;  
буква велика 126-7. 69-74. 340-1, б. мала 217-9. 359,  
буква і звук 44, Буквар лемківський 15-22, \*буката  
195, Буковина 191-6. 348, \*Букурешти-Букарешт  
499, Булахівський І. 164. 402. 51. 85, Булич С. 110,  
\*буна-бунця 301, Бучинський Дм. 210. 1. 57-8. 561.

в (на) Україні 1-1, в 527, в > м 527, в > ф 527,  
в > ф, х 527, в > у 527, в приставне 412-3, Вагиле-  
вич І. 255, \*вадити 113-5, \*ваія 148, \*вай 554,  
\*вайло 354, \*вакар 195, \*валах 115, Валера 414,  
\*валет 115, \*варвар 115 (нарвар н) 213, варваризми  
155-8. 277-80, \*варе 193. 353. 4, вареники 442, Ва-  
силашко І. 118. 76, Василенко М. 484, Васильєв-  
ській 203, Васильківський М. 394. 419. 50, Василя  
свято 12, \*ватажок 33, Вашиця І. 452, вдова по  
кому 257, вдягати (п вложити) 359, Ветухова О. В.  
216, Webster 445, \*ведмід 116, \*ведрик 9, Wein-  
gart M. 313, Вейнгер 255. 6, \*велет, \*велетень 116,  
\*Велидень 147, Великодні назви 141-50, \*Вели-  
кополе 198, Великош С. 116. 204. 333, Веньгер  
М. 264, \*Вербна 148, \*вертеп 10. 257, Верхрат-  
ський І. 17. 37. 8. 76. 157. 8. 201, взад-назад 166,  
\*Взаїмна Поміч 175, н п викрити 4 0-2, \*ви-  
кручуватися сіном 116, Wyld C. 445; вимова бого-  
службових текстів 29, в. церковна 209. 454, в. жі-  
нок 52-3, літерат. в. і 257, в. літературна 49-50,  
в. *ря-рю* 365-6, в. свистових звуків 52-3. 368, в.  
театральна 49-54. 343-6, винародовлення емігран-  
тів 1-6, Винницько 178, \*вино 205, Виногород-  
ський В. 285. 338. 405. 504, \*виноград 205-7, Ви-  
ноградна вул. 207, випадне *о-е* 543, вирази Рід-  
нани 7-11, витязь 349, \*Вифлеєм 257, вихователь  
391, виховник 391, Вишня О. 485, \*вищесказане  
207, виявник 74, ві Львові 34, \*візитор 207,  
від < од 233, відбуватися 401-2, віддієслівні  
йменники на -ня 324-3, Відбида П. о. 299. 463,  
відміна географ. імен на -е 35, відповіжте 535,  
відпочити (н -чати) 308, „Відродження“ 538, відси-  
відсіль-відсіля 35, \*відсоток 346, \*відтак 209, від-  
чиняти (а підкривати) 444, \*Wielkanoc 147, Вік-  
леф Дж. 131, Вільна (рс Вільно) 522, Віниця (рс  
Ви-) 522, вірш (н верш) 174, укр. вірш 1599 р.  
383 90, \*вітати 207, Віте Р. 452, Вітенко Ол. 299,  
віче 292, \*влада 207-8, Володиміровіч П. 312, \*Wła-  
dysław 208, \*власний 207-8, Ївоча (рс Вончанськ)  
52, \*Вовчок М. 137. 59. 211. 372. 8. 420. 34. 6. 65,  
\*Водохрища 12. 76, Возняк М. 63. 106. 259-60.  
499, \*вздох 207-8, Вознесінське (рс -нськ) 523,  
Волин ж. (ч) р. 524. 5, волинська мова 137-42, вол.  
говори 158, Волин ж. 503, \*Волиця 199, Волов'я  
480, Волдавський пов. 206, \*володі 218, Воло-  
чеське (рс -ськ) 523, Володимир Мономах 356,  
\*волося 208, Волошин М. 264, Вольтер Э. А. 311,  
\*Воля 208, Vondrák W. 394, Вонсуєл М. 47, Вор-  
сколо (рс -ла) 451-3. 522, \*воша (а вош) 499, вплив  
приходьків на мову 251-2; впливи на мову див. під  
їх власними назвами; \*вритний 302, вугіль 453,  
Вук Я. 133, вулик 34. 207, \*вулиця 208, Вульфів

383, (п вчасний) ранній 357, вчитися чого (рс а  
чому) 403.

г-г 499, г випадне 24, г приставне 412, Гава-  
тович Я. 23, Гавс 150, \*гагілка 146. 8, Гадяче (рс  
Гадяч) 101. 404. 523, \*газета 303, \*гаївки 148, \*га-  
ланді 303, \*галас 303, \*галера 303, Галецький Б.  
538, галицька мова 137-42. 400-2, \*галімати 304,  
Галатовський І. 430, Ганцов Вс. 95-100. 54. 62. 213.  
56. 485, \*ганчірка 304, Ганяк Й. о. 33. 73, Гарасим  
В. 127, \*гарбуз 75, гарбуза (п коша) дістати 360,  
гаркавий 222, \*гармасар 302, Hartung 395, \*гару-  
вати 355, Geintre-Cascorbi 281; географічні назви  
333-40. 404-5. 521-6, г. н. бельгійський 117, г. н. на  
-е 35. 523, г. н. на -ське 101. 2. 523, г. н. Сянчи-  
чини XV в. 197-200; \*гербата 355, Геродот Д. 75.  
454, \*гість 355-6, глаголати (рс -го-) 257, Гладкий  
М. 122. 256. 485, Гладунар Р. 223. 511. 40, \*глум  
356-7, \*глула ніч 493, глухі звуки 542, Гнатюк В.  
212. 515, \*говіти 8. 493; гоґір с. Височани й Явірець  
111-2, с. Нівра, Заїсея, Но осілка 107-10, г. хма-  
ківський 296, с. Серафинець 525-30, г. укр. мови  
95-102, як записувати говори 151-6. 249-54. 87-92,  
мапа укр. говорів 95-102, говіркова мова 78; Го-  
голь 55, \*година 209, годіться (н ялося) 308, Го-  
дівський І. 218. 407. 500. 2, \*годувати 463, Го-  
дунько О. о. 415. 533, голова (рс предсідник) 45,  
Голонацький Я. 256. 337, Голоосевич Г. 35. 73. 4.  
101. 86. 256. 485; голосні 219-20. 63-5. 313-5, їх  
вимова 269-70; Гомєр 71. 185. 383, \*гонить-жене  
210, Гордінський С. 211-4, Горещький П. 311. 3.  
4, Горні ж. (ч.) р. 524. 5, \*горло 493, \*горниці  
494, \*город 494, \*город 495-6, Городенський пов.  
525-30, Горяев 91, Грабовський П. 258, Грабов-  
ський Н. 511. 39, гражданка 80; граматика 79, гр.  
і стилістика 41, гр. укр. мови 183-5; \*граница 166,  
гребати (н гербати) 308, гривна а 536, Григоров-  
ич О. 117. 8. 257, Грицак 186. 345, Гридин В.  
456. 7, Грицкевич В. 175, Гринчєнко Б. 33. 4. 6.  
46. 53. 91. 118-20. 40. 1. 52. 8. 9. 66. 85. 6. 210. 2.  
58. 82. 302. 8. 9. 20. 45. 7-50. 62. 419. 23. 30. 8. 454.  
65. 86. 95. 513. 6, Грінченкова М. 215, громадя-  
нин 36, Грунський М. 57-60. 121. 2. 99. 216. 426.  
34. 85, Грушевський М. 30. 213, 333, \*грязь 205,  
Губа І. о. 127, губи 270, губні 270. 528, Гудай Ю.  
535, Huijor O. 110. 22, Гуман ж. р. 522. 4, гуня-  
вий 222, „Гурток плакання рідної мови“ 4. 163-6.  
262-3. 80. 314. 406. 65-74, Гуцало О. 162.

г 257. 339. 407-9. 86, г-г 499, Гартнер 396,  
\*гвінтова 113, Gepera M. 79, Gilleron 285, Го-  
гоц Т. 47, Grasserie R. 382. 434, гудзик 207, Guil-  
laume G. 434.

д 528, д > г 528, давальний на -ові, -у 100,  
дав. приналежності 75-6. 307, дав. учасництва 454,  
(н п дається) можна 360, „Дажбог“ 538, Даль 188,  
Данило іг. 383. 423. 9, Даниленко О. 401, дасі (н  
даш) 308, Даушков С. 306. 9, Дацюк М. 79. 319,  
два козаки (н п двоє козаків) приїхало 358-9, дві  
слові (два слова рс) 165, двісті (н двіста) 308, дво-  
їна 165. 307. 58, двокрапка 62, Delbrück 395,  
Демкович О. 512, демнати 353, Демчишин 127,  
Дем'янчук В. 67. 216. 56. 362. 485, Дерев'яно М.  
223, Дєрман ж. р. 524. 5, \*дєсєрт 257, (н дешо)  
трохи 46, дж. 77. 462. 504, дж. 77. 339. 462. 503,  
„Дзвони“ 359, „Дзвіночок“ 223. 455, (н дзядзьо)  
дідуся 444, Дигдалевич Й. 415, Дикий А. Т. 112.  
22. 61, \*диня 75, диспалаталізація приголосних

у лемків 18; дитячий (*н* діточий) 308, мова дит. видань 81-8. 237-40; дівочі назви 209, дійменники 325-6; дієприкметник минул. у лемків 18, *д* на -чий 306-7, *д* укр. мови 11-14. 63-6; дієприкметник 326, *д* на -ячи, -ючи 310, дієпр. на -вше у Шевченка 331-1; дієслівна приголосна 308, *д* приростки 393-8; дієслово в лемків. говорі 37-8, діло (діло) 247, „Діло“ 141. 306. 57. 60 75. 487-8, Дін (*рс* Дон) 524, Дінець (*рс* До-) 101. 524, дістати 456, діти мовнозаянедбані 297-8, мова дітей 288; диалектологія 35-102. 362, Днітрівське (*рс* -тровськ) 101. 522, Дніпро (*рс* -пр) 522, \*Дніпро34-5, Дніпропетрівське (*рс* -тровськ) 101. 523, \*Дністер 34-5, Дністер (*рс* Дністр) 522, Dobrzycki St. 201, „добридень“ 117, Добровольський Р. 170, Добр. Ю. 223, \*добродій 36, Добромильський пов. 197, довершено л 360, доклати л 360, Доманицький В. 190. 1. 341. 58. 431. 6, „Домострой“ 59, \*Дов-Дін 34-5. 101, доповідь 444, Дорошенко В. 162. 4 255. 311, Дорошенко Д. 109. 11. 62, Дорошкевич 402, Достоевський 55, Драй-Хмара М. 121, Драганів 212. 347, дружити 76. 453, дружина 454, Дубицький Ф. 463, Дубне (*рс* Дубно) 523, Дубровський В. 256, Дубчак В. 33, дужий (*рс* скобки) 80 310, Дульзон А. 362, Думанський К. 209.10. 58. 345. 50, „Думи“ укр. 304. 71. 430. 95, Дуმიнова В. 36. 167. 9, \*Дунай 34-5, Дунаєв 35, Дурново М. 97. 157, духовенство й „Р. М.“ 297-300, духовий духовний 536, Душек Ф. 463. 504, дядько (*а* *н* стрийко) 444. *е* 243, *е* > *а* 525, *е* < *и* 27, *е*-и 270. 539-41, *е* > *і* 525, *е* > *о* 526, *е*-и у Шевченка 529 32, *е*, *о* > *і* 36. 242. 58. 544, *е* > *і* у лемків 17-8, *е*-х 387, *е*-я 387, європейський — європський 119 309, екзекція кого (*л* на кому) 360, еміграція й рідна мова 1-6. 177-82. 243-8. 474, „Енеїда“ 510, -ення 306, Енциклопедія УЗ 188. 334. 5. 443-8. 51. 3, епітети 69-72.

*в* 242, 315-7, *в* зв'язка 309-455, Євангелія й мова 10, євангелії див. підіх власними назвами; Євфимчук В. 224, єдинак-одинак 36, єдність-одність 36, Єремія пратм. 149, Єрмолаїв М. 165, Єфименкова 56. 7, Єфремів С. 162. 89. 308. 421. 39. 85.

*ж*-*же* 33. 117, Жаб'є 35, *ж* 528. Жабко Л. 35, жага 443, жаліти про що 359, Житецький П. 68. 106, Житомир (*рс* -мір) 101. 522, Житомирська Єв. 1571 р. 496, життя слів 113-6. 205-8. 303-4. 55-8. 493-6. Життя Теклі XI в. 34. 199, Життя Бор. й Гліба 514, жінка й рідна мова 375-80. 425-30, „Жіноча Доля“ 451, Журба Г. 307.10.

*з* (*рс* коло) 307, (зависіти *рс*) залежати 403. \*Загір'я 198, \*Загутин 198, Загаров 344, Задурович О. 407, \*завць-зайця 210, Заць І. 210, зазначати 165, Заїкин В. 310, закінчення 507-8, зак. географ. назв 523, займенник анафор. 38, Закарпаття (Підкарпаття) 38. 335. 43-6, закарп. говори 158, заквасити 74, залежати (*рс* зависіти) 403, залізничий 443, \*Залуже 200, замішанці 157, заосмотрений л 248. 360, (запирати *а*) зачиняти 444, записи див. говори, Зарецький А. 255, \*застосувати 119, \*зафрити 300, зачиняти (*а* запирати) 444, \*збіжжя (збіжа) 487-8, збіральний 499, збірковий 499, збірний 499, Збірник царя Святослава 1073 р. 34. 67. 147. 200. 36. 1076 р. 34. 199. 200, \*Збоїска 197, Зиногородка 454. 522, Звиногородщина 152. 420, звідси-звідсіль-звідсіля 35, \*звізда 11, \*zwłascza 208; звук і буква 44, як повстають звуки 268-

72; звучня 79, Здолбувове (*рс* Здолбунов) 523, здоровий на 347, здрибніти слова 34, зеленило 118, Земка Т. 103. 5. 6. 59-60, \*земля 203-4, „Зерцало Богослові“ 1618 і 1790 р. 107, Зизаній Л. 106. 385, \*зимовище 288. 400, (зі) зо, з 35-6. 46, (зівсім *н*) зовсім 309, Зілинський І. 69. 95-102. 52-4. 200. 333. 62. 453, зілля (*л* зеля) 357, зіма-зима 207, Злато-струй укр. мови 312-4. 63-4, Зленко П. 253, змаститися 38, зм'якшення приголосних 366-8. 543, знаки розділові 125-7. 307, зн. р. у Тичини 59-62. 101-4, знахідний відм. 258, зо (зі) 35-6. 43, зовсім (*н* зівсім) 309, Зографська Єв. 380, Золочівщина 204, Зоряний М. 454, (зошит *л*) зшиток 265. 357. 94, J. Zupita 8, \*зуритися 302.

*и* 209. 70. 526, його літерат. вимова 257, *и* у лемків 19-20, *и*-и у Шевченка 489-92, *и*-*е* у Шевченка 529-32, *и*-*е* 168-9. 257. 70. 539-41 *й* > *е* 541, *и*-і 207, *и*-ы 100. 241-2, *и*-ы у лемків 76, -иця 397-8, -ичка 397-8, -ище 399-402.

*і* 242. 4. 70. 526, *і* < *о*-*е*-х 242. 544, Іватів В. 33, -івна 209, Ізгур І. 452, Ізюмов О. 74. 5. 122, Іканя 475-8. 519-22, Іліяда 71. 185, Ільїнський Г. 36. 45. 6. 121. 204. 333. 451, іменники на -ння 324-30, -иця, -ичка 397-8, інший 73. 317, інтелігент і мова 295-8. 437-40, Іпатіїв літопис 33. 303. 418. 29, Ірпінь (*рс* -пень) 101. 524, історія укр. літ. мови 25-34. 389-92. 477-80, історія форм укр. мови 57-60, -іший (*н* -іший) 456.

*ї* 242. 315-6.

*й* 117. 504-5, *й*о 243. 318, Йогансен М. 122. 362. 402. 85, \*Йордан 11, йотовані голосні 315. *к* > *г* 528, \*кабак 75, \*кавун 75, Кагаров Є. 402, Казань ж. (*ч*) р. 456. 524.5, калфа 349, Калинович В. 261, Калинович Ф. 215, Калининко Н. 402, \*калій 74. 403-4, Калужнянський Ом. 312, Кальвін Ж. 132, калька 359-62, Калужний Ол. 463. 500. 503, Каманин І. 168. 374, Кам'янець (*рс* Каменець) 309. 522, Канада 1-6. 479-84. 515-20, Кандиба Ф. 259, Candra I. 194-6. 299. 300-2. 353-6, Капій М. 76, Капустявський І. 451, Караван В. 34.5, Каринський Н. 479, Карлайм Б. 33, \*Карликів 197, Karłowicz 188, картопля 442, Касків В. 271, Кассирер Е. 332, Катерина II 478, Катеринославщина 75, Качан А. 175, Качмар К. 170, Качмар П. 454, Carpoу А. 434, (квасне *л*) кисле молоко 357, Квасницький В. 224, Квітка-Осн. 137, 371. 2. 423. 38. 419. 65. 513, Келлер О. 253, Керелівка 454. 535, Kerner R. 161, керувати (*л* проводить) 360, *ки*-*ке* 139, *ки*-*кі* 100, Київ-Киева 258. 480. 524, Київщина 75. 117. 43. 8. 513, кирилиця 80, Кирилівка 188. 454. 535, Киріак І. 165. 6. 212, Кисілевська О. 45-6, Кисілевський К. 186, кисле (*л* квасне) молоко 357, кислоті 453, \*Китай-Хини 117, кінець чому 307, Кіцманський 249, Кіцмань 249, клячний відм. 404, Климентій 116, Клодницький В. 218, „Ключ Розуміння“ 1665 р. 152. 430, Кміт Ю. 313. 36. 8. 407, Кміцкевич В. 185, книжечка (*н* -жочка) 36, Княжинський А. 407, книжка-книга 34. 46, Кобылянська Т. 127, Кобылянський Ю. 185, Коваль-Степаний П. 503-4, Ковальов П. 57-60. 121. 99, \*ковдра 454, Ковель-Ковеля (-вля) 524, Ковпаненко Д. 127, Козицька Н. 166. 70. 407. 54, Козятин (*рс* Казатин) 522, Коковский Фр. 223, 307.9. 415, Kolberg 158, Колесса Ф. 168. 304. 372. 430, Колесса Ол. 312, (коло *рс*) з 307, Kołodziejczyk E. 162, Колодницький В. о. 217-8, Колодубець М. 165,



Коломєць Д. 175, \*коляда 9, к. лемківська 37, „Комар“ 455, Комаров 109, комунізм (-мў- л) 247, Копотіп (рс Копотоп) 524, Копач О 209, \*конопля 155, Korbut G. 350, \*кордон 166, Кордуба М. 333. 7, корінь слова 507-9, коренів мови 5(9, Корнялович 284, Коровицький І. 118, Коровицький В. 257, Королєнко 55, Коросняський пов. 197, Корш 10. 91. 426, Косівщина 290. 323, Костельник Г. о. 47, Костишин Ю. 258, Костянтин І. Методій 20. 5. 6. 30. 56. 452. 77, Костянтинівка (рс Конст-) 522, Котляревський І. 75. 137. 40. 59. 67. 223. 465. 99, 509-10. 3, котрий 45, (котрий) що 212. 328-9. 69-76. 417-26, \*коц 454, Коцюбинський М. 140. 421. 515. (коша л) гарбуза дістати 360, Кравченко С. 209. 10. 2. 62, Кравчук М. 215, крапка 101, крапки 62, Красне 35, Красноярськ 524, красуня (рс красавиця) 405, Кременчук — кременчуцький (рс -чуг, -чузь-) 102. 522, Крєм'янець (рс -менець) 309. 522, Крехівський Апостол 1560-х рр. 68. 76. 115. 9. 20. 59. 60. 99. 200. 1. 356, кривавий 76. 453, Криведький 168, Крижанівський А. 310, Крижанівський І. 402, Крижопіль (рс -поль) 524, Кримський А. 23. 121. 53. 63. 2(0). 15. 6. 56. 304. 485, \*крім 500, Kryński A. 188, Крип'якевич І. 167. 254, Крип'якевич Л. 457, кріс 113, Крушельницький Ів. 223, Księga Wizyt 252, Кудюковцев А. 451, Кузеля З. 185, Куліш П. 80. 134. 5. 7. 9. 67. 206. 40. 2. 92. 328. 72. 436. 65. 514. 36, кулішівка 80, Кульбакинський С. 97, культура буденної мови 441-4, Кульчиці 334, \*кумнат 301, Кумка М. 482, Купчинський Р. 307. 403. 4, Куп'янка (рс Купянськ) 522, Kuraskiewicz Wł. 176. 201. 59. 407, Куриленко В. 401, Курило О. 74. 95. 121. 53. 8. 85. 256. 426. 32. 4. 85. 6. 515, \*курмей 195, Курськ 524, \*кутї 10, Кучера І. 313. 457-8, Кучмів В. 402, Куш В. 120. 463.

л-ль 486. 99, л > в 529, ль 529, л в авгл. мові 446, Л. Д. 314, ла > ва 108, -ла- замість -оло- 208, Лаврентіїв Літопис 208. 373. 496. 535, ласий на 347, латинка укр. 255-7, \*латир 354, Latterman A. 352, Лебідь-Юрчик Х. 415, лев-леї 249, Лев В. 45. 259, Левицький І. 75. 109. 34. 5. 59. 211, Левицький М. 14. 66. 347, Левицький О. 259, Левицький Яр. 136, ледви 73, (леду н) льоду 45. 6, н леди 442, Lehr-Splawinski T. 67. 202, лексикографія 362-3, Лексикс Зиванів 1596 р. 106, Лексикон див. Беринда; лемки 284, л. колядка 37, Л. буквар 15-22. 136, л. слова 16-17, *л-ц* в л. говорі 76, німецькі слова в л. говорі 349-52, прислівники в л. говорі 157, л. словничок 447-50. 95-8; \*леміш 248, \*лемішка 248, Лепкий Б. 208. 304. 8. 48. 59. 60. 71. 4. 6. 403. 21. 32. 500, Leskien 202, Лещишин Д. 36. 271, -лє- 76, Липа Ю. 305-10. 57-9. 403-4, Лисий О. 215. 501-2, Лисько З. 122. 213-4. 501, лити-ляти 258, лише 212, Linde 168, Лінкевич Г. 122, Лиський пов. 18. 37. 8. 111. 97, літера 44; літературна мова 78-9. 81-8. 127, л. й народна мова 225-36, л. м. на селі 293-6, плакання л. м. 465-74; Літин (рс Литин) 522, \*літник 285, \*літнице 285-8. 399-402, \*літвище 287-8. 399-402, літняий 258, licentia poetica 207-9. \*Лішня 198, лляти-лити 258, Лозинський Р. 264, Лозова (рс Лозовая 523, Лотоцький А. 306-9. 357-60. 2. 403, Лотоцький С. 415, Лубик М. 499. 502-3, Лубні — з Лубень (рс Лубни — з Лубень) 405. 522, Луганське (рс -ськ) 101. 523, Лукасевич Є. 215, Лукашевич П. 168, Лук'яненко 429, Луців Ф. 406. 535, Луцька Єв. XIV в. 121. 201, Луцьке —

Луцьк 99. 523, Лучаківський К. 89, Лучкай М. 241, Лучкан В. 34, Любавська Є. 262, Любомль — Любовець 402-3, Любченко 362, Лювєя 117, люда — людей 309, людина 441, Лютер М. 131, \*лютий 210. 18, Лятичів (рс Летичев) 522, ль 257, Львів 297, ві Львові 34, Львівська Єв. 1644 р. 152, -льний 306-7.

м 527, Магалаєс С. 406, мадярський вплив 211, мазуракання 52-3. 368, \*маївка 258, \*май 193. 353-4. Майовський І. 117. 8, Маковей О. 36. 194. 514, Максимович М. 256, Маланюк Є. 360, малина (н мн. малини) 309, Мамонтов Е. 394, Мандельштам І. 55, мапа укр. говорів 95-102, Маріюпіль (рс -уполь) 101. 522, Марків О. 175. 415. 463, Марків Яр. 119. 20. 454, Марковський М. 254, Мартинець В. 500. 1, Масальський В. 112. 401, Масарик Т. 293, Масевко М. 319, Мастикаш М. 415, мати й мова 279-82, Matzenauer K., Матла Яр. 405, Матіїв-Мельник М. 121, Машкіна А. 112. 402. 51, Машак А. 223, Меджибіж (рс -бож) 524, меджибізький 524, \*Медобори 204, \*Меланік 9. 12, Мелітопіль (рс -поль) 524, Мельник П. 402. 15, Ме. ьничук В. 262, \*мельон 75, мережа-сітка 393, Метлинський 372, Метрика Литовська 119. 373, метрики 252, як їх писати 487-90, (мигом рс) 403, Милетич Л. 382. 434, -мир- 233, мир (мір) 454, Мирний П. 36, Мировичева 175, Мироненко М. 121. 2, Михайлович Б. 122, Михальчук К. 95-7. 153-4, Мікошіт Ф. 7. 66. 91. 168. 201. 82. 384. 94. 5. 43, Мілян С. 538, містечко (н -точко) 36. 247, місцеві слова 329-30, міцний (л твердий) сон 362, Младенов С. 8. 45. 122-4. 75. 277; мова в селі 251-2, м в школі 89-92. 183-8, м. галицька 400-2. 137-42, м. волинська 137-42, м. дітей 288, м. дитячих видань 81-8. 237-40, мова й еміграція 1-6. 177-82. 474, м. й письменники 5-8, мова літературна 78-9. 81-8, м. л. на селі 293-6, м. матерня 279-82, м. місцева 78, мова народня й літературна 225-36, м. й інтелігенція 295-8. 437-40, м. й мати 279-82, рідна м. й жінка 375-80. 425-30, м. укр. преси 303-10. 57-62. 403-6, недуги мови 475-8. 519-22, укр. м. в Канаді 1-6. 479-84. 515-20, укр. м. в Бразилії 243-8, терапія літерат. мови 303-10. 57-62. 403. 6, початки людської мови 235-8. 331-4, значення рідної мови 53-8, історія укр. літерат. мови 25-34. 389-92. 477-80; Могильницький 374, Модзалевський В. 452, Модрицький Е. 209, можна (л дається) 360, \*мой 353. 5, Молдава 191-2. 301, молдавські грамоти 68. 121. 249, Мончаловський Я. 511, Моравецький М. 407, Моралевич 345, Морачевський П. 134. 5. 7, Мордовцев 55. 210, морожене 442, Мороз М. 319, Морохів 198, \*моша 196, \*мошія 196, Мудрий О. 536. 7. 9, мужина (н мужинія) 441, музичний словник 213-4, (муніція н) амуніція 113, Мусянович А. 35, (а мушіня) чоловік 45.

(ва) в Україні 171, нь > й 528, навмисний 117, навчальний рік 392; наголос 22. 209. 10. 13. 23. 32. 53. 7. 454. 509-12. 36. 7, н. галицький 138-9. 51-2. 250, н. літературний 53, список слів з літерат. наголосом 304-5. 539; \*надзвичайний 166, надсянські говори 157, надягати (л вложити) 359, назад-взад 166; назви Великодні 141-150, н. Різдвяні 7-12, н. дівоці 209, н. географічні 521-6; назвища 337-8, назовний відм. мн. N<sup>3</sup> на -і 165, наз. присудковий 456, назовництво 281-6, Наконечний М. 122, \*навашко 301, напередовець 347, напи\_

вок 260, народня й літературна мова 225-36, наросток 507-8, наростки -нище, -овище 285-8, \*натрий 74, Недільський С. 534, „Наш Ірапор“ 310. 60, (не по нутру *рс*) 413, \*Недобір 204, недуги мови 475-8. 519-22, „Незалежна Укр.“ 271, \*незвичайний 166, нездужаги 309, \*непіт 301, неоціненний 500, Нестеренко А. 79, Нестерович В. 319, нетерпляче (н нетерпливо) 500, \*нечайно 75, Нечуй див. Левецький І., \*вищеческазане 207, низенько (н -зонько) 36, -ний 306-7, Никифорок Ю. 163, Никопіль (*рс* -поль) 524, -нище 285-8, Ніжен—Нижень (*рс* -ин) 101. 404. 522, Ніковський А. 120. 256, німецькі слова у лемків 349-52, Німчинов К. 122. 312. 402. 86, Nitsch K. 209, -ня 324-30, „Нова Зоря“ 310. 58. 61. 1. 2. 404 Nowakowska I. 202, Новгород 478. 80, „Новий Час“ 306. 59. 60-2, \*нозолітувати 12, Новоросійське (*рс* -ськ) 523, \*Новосілля 198, новотвори словні 214. 305-6, Номис М. 118. 66. 8. 357. 70. 6. 404 19. 30. 96. 513. 4, носові звуки 542, ну 166, \*нужа 499, -ня (н -на) 317, Нягівські поуки 1758 р. 105.

о 270, о > а 219. 526, о > і 24-6, о-е > і 242. 544, о > і у лемків 17, о > і в чужих словах 120, о > у 526. 39-41, о > у у Шевченка 532, о > у > в 526, Oberpalcer F. 383. 429. 34, (обоятно л) бай-дуже 357, \*обрий 210, (обходити л) святкувати 360, \*обцаркований 302, -овище 285-8. 399-402, боруцький 210, Оаруч 210, Овсянко-Куликовський Д. Н. 434, Огієнко І. 26. 9. 30. 45. 7. 56. 63. 8. 106. 10. 2. 22. 42. 53. 61. 2. 84-6. 99. 220. 1. 15. 55. 6. 63. 309-12. 43. 61. 4. 87. 91. 402. 6. 8. 27. 34. 6. 452. 8. 77. 84-6. 501. 33. 8. 43. 6, Огіг Дід 46, Огоновський І. 185, Огоновський Ом. 25. 67. 206. 59. 394, Огоновський П. 345, од > від 233, Одеса (*рс* Одесса) 522, одинадцять (н -най-) 73, одинак-единак 36, Оди-сея 185, одіж-одежа (н одіння) 118, одніть-едність 36, одноразові дієслова 396, одгів назви 111-2, Озів (*рс* Азов) 522, Озівське (Азовське) море 522, Олександрия Тишівська 105. 374, Олексіус Я. 271, Олесь 178. 421, Олійниківна О. 74, Омельський Є. 38, Омськ 524, Онішкевич І. 255. 6, ономастика 281-6, Опітц 132, Orkan 139, орудний<sup>1</sup> на -ою 100, ор. присудковий 456, Осадча Н. 215, Осип (н Оси́п) 151-2, Осипів М. 122. 254. 362. 451, основа слова 508, Основ'яненко Д. Квітка, останній 240, Остер (*рс* Остюр) 523, (осторожно *рс*) 406, Острог (*рс* Острог) 524, острізький 524, Остромирова Єв. 1056 р. 10. 1. 27. 75. 93. 204. 8. 370. 5. 8-80, ота́ман 293. 4, оточіти (а окружити) 167, Отроковський В. 103, Охримович В. 282. 311, Охтірка (*рс* Ахтирка) 523.

п < ф 410, Павельчак Н. 319, Павлик М. 23. 311, Павлович І. 336. 8-90, Павловський О. 242, Павчук Ів. 538, падає (н паде) 360, па́ерик 320 див. апостроф, пам'ятати (н тямити) 309, пам'ятки укр. ХІ в. 34. 477-80, \*пан 36, Панкевич І. 105. 401, \*панство 258, Паран І. 499. 500. 1. 4, \*парть 196, \*пасовище 399, \*паска 148-50, Pastrnek Fr. 111. 61. 2, пасхалія 150, Патокова О. 402. 51, \*пацений 353, \*пациги 353, Пеленський Є. Ю. 111, \*Пельня 198, пень слова 508, \*первак 347, \*первінчик 347, Перегінець М. 451, передяній 350, перекалади св. Письма на укр. мову 131-8. 205-6, Перемишль 297, перенесення слів 460-2, 504-5, Пересопницька Єв. 1556 р. 68. 159. 60. 208. 488, Перетц В. М. 311. 88. 90, Перецький С. 455, перса (н дицьки) 310,

Перхорович Ю. 75, \*першун 37, Петро І (Великий) 310, Петров А. 105, Петров Н. 385, Петрушевич 337, Печений В. 415, Печерське (*рс* -ськ) 523, Пинське (*рс* -нськ) 101. 523, Пилипенко Ю. 451, -пир- 233, писанки 146, письмо слов'янське 30, пишу (ч пишу) 213, пишу листа 258, (Підкарпаття) Закарпаття 335, Підляшшя 206. 84, підмет числівниковий 358-9. 436-8. 55, піднятися л 360, підручник 393, підр. укр. мови 6. 74. 183-8, підрядного речення сполучення 369-76. 417-26, Пілят М. 217. 55, (л піврати) схватити 358, пісенька (н пісoнька) 36, піст великий 143, \*плай 196, пластові вирази 453, \*плащаниця 150, Плевачко 486, пле́м'яник (н а сестрінок, братанок) 444, \*плова 196, \*плауг 535, плюс ч. (ж.) р. 358, побіждати а 120, \*повітря 208, Поволяж 362, Погорьлово В. 433. 4, Поділля 201. 4. 516, под. мова 107-10, poética licentia 207, \*пожед 345-6, позаяк н 205. 6, по́зд—п́тяг 443, покладатися (числитися л) 358, покликати л 330, по́куття 192. 3. 354. 40. 4. 49, полонізм в укр. мові 211-4. 357-62. 455-6, пол. в геогр. назвах 524, \*Полонна 200, \*полоса́ 249-50, Полтавські акти ХVІІ в. 374. 494, Полтавщина 75, полуниця 442, Полфьоров Я. 362, польський вплив на укр. мову 13-4. 21-4. 36. 52-3. 167-8. 201. 5. 58-9. 335 див. полонізм, -поль > піль 524, поняття—розуміння 167, \*попа́ти 353, Попович О. 185, поповити л 361, \*порт 46, поса́дник 292. 4, по́таш 74. 403-4, Потебня О. О. 53. 216. 36. 311. 71. 3. 426, початок 536; правопис 19. 69-70. 9. 84-5. 257. 364. 455. 99, історія пр. 483-7, фонетичність прав. 73, література прав. 216; пра́пор 210, предклада́ти л 361, (предсідник *рс*) голова 45, президент 247, Преображенський 92, прив'язуючи до л 361, пригладатися до кого (л кому) 359; приголосні 220-2. 65-7. 70, приголосна дієслівна 308, приголосні здовжені 410-2. 506; Приймак М. 115. 511, прийменник 339-40, повторення пр. 307, при́казка 118, прикметники на -ній — -ний 100, на -ілий 456, прикм. пояснення 536, Прилука (*рс* Прилуки) 106. 404. 523, при́мівка 118, при́п'ять (*рс* Прип'ять) 223, приростки дієслівні 393-8. 508, прислівники на -о, -е 65-70. 103-8. 57-60. 99-204, прислівниковий епітет 72, пр. складені 170, приспівити бігу л 362, приста́вні в, з, й 422-3, \*приц 196; при́ятель 536, при́звища 337-8, пр. на -ин 167, на -івський 167, на -ський 38, пр. селянські 252, пр. укр. латинкою 74, При́ська (При-) 368, \*прогуля́ка 258, \*прогуля́ння 258, *рс* продо́ргнути 403, „Проло́м“ 455, проми́сл (-сл) 310, против (-тія) 207, (протягом н) за 120, професійний 73, професіона́л (професіо́ніст)—професіона́ліст 73, професіона́льний 73, \*профе́сія 73, проха́ти 443, прохі́д 258, псе́алтр ХІ в. 199, пс. лемківський 106, Пулю́й І. 134, \*пуля́рєс 210, \*пу́теря 196; Пу́тйвель (*рс* -вль) 101. 523, Пушка́р М. 121, Пу́кіш А. С. 26, Пущі́н А. С. 341.

р 100. 7. 365-6. 87, р > л 528, ра—ря 266, Ра́бій С. 158, Равщина 166, рада 292, Радивиловський А. 199. 496, Ра́домишль (*рс* -сьл) 101. 523, ра́домисльський 523, ра́нній (л вчасний) 357, ра́птові дієслова 396, реа́гент 74; рече́ння 41, реч. безо-собові на -ся 45, реч. довгі 327-8; Речи́цький А. 451, ре́цепт (л -пта) 358, Рже́пецький Б. 511, -ри- 76. 209, Rydel 139, Рильське (*рс* -льськ) 101. 523, Рильський М. 72. 140. 1. 347. 8. 420. 1. 32. 95, рима 174, Римша А. 385, риска 61, Рихли́цький



3. 401, Рівне (рс Рівно) 523, рідна (н рідня) 317; „Рідна Мова“ 45-6. 215-6. 313. 427-8. 35. 8. 58. 518. 9. 38-40, „Р.М.“ й духовенство 297-300, „Р.М.“ і студентство 261-4, див. ще Дописи Прихильників рідної мови в ч.ч. 16-24; \*Різдво 11, \*Різдвяні вирази 7-12, \*річ-речі 118, річка 34. 46, Р-ко 4. 253, (родичі н) батькі 42. 44, родовий Г<sup>1</sup> на у 120, родовий мн. Г<sup>3</sup> у лемків 18, род. у знанні знахідного 211, розділові див. знаки, Розов 3. 163, розуміння—поняття 167, розхристаний (н рі-) 207, Романчук Ю. 185, Ромен—з Ромні (рс Ромни—з Ромен) 404. 523, Ростів над Доном (рс Ростів на Доні) 523, Roudet L. 153, Руданський 71. 341, Рудачок І. 504, Рудичів 503, Рудницька М. 455, Рудович Й. 496, Рудницький М. 306. 7. 10. 404. 48, Рудницький С. 333, Рудницький Я. 37. 122. 261. 399, Рудченко 210. 328. 419. 23. 4. 30, Румунський вплив на укр. мову 34. 191-6. 299-302. 52-6, русизми в укр. мові 75. 403-6, рус. в географічних назвах 101-2. 521-6, Русь Угорська н 335, рушниця 113, р-рю- 365-6, ря—ра 266. 365-6, ь—рь > ри 76. 453.

с > ш 528, Сабалдир Г. 122, Савина Єв. 382, Садовський М. К. 344, \*саламаха див. соломаха, Сальоні Ю. 91. 122, \*саманати 353, Самарин В. 402, самі—сами 209, Самовидець 167. 259-60, саюпал 293, „Самостійність“ 455, Санджар (рс Сенжари) 523, (Санок л) Сянік 524, Санч 524, свер-біть 516, Свенціцький І. 311. 486, Свидницький А. 159. 437. 516, свистовіт звуків вимова 52-3. 368, „Світ Дигини“ 141. 223, свобода (н-да) 247, „Свобода“ 309. 61. 2, святкувати (л обходити) 360, Севастопіль (рс-поль) 524, семантика 393-8, Семен болг. 28, Семенів М. 112. 121. 253. 5. 452, Семчишин П. 458, Серета М. 307-10. 57. 9. 403, (сестрінок а н) племінник 444, „сила“ наголос 510, Симони П. 109, симпатизувати кому-чому (з ким-чим л) 359, Симферопіль (рс-поль) 524, Синельникове (рс-ово) 523, синтакса 253, синтаксичні полоніми 358-9, \*Синява 200, Синявський О. 36. 64. 6. 87. 98. 122. 53. 4. 79. 394. 485-6. 516, Сімович В. 63. 121. 53. 83. 262. 84. 396. 8. 486, \*сіном викручуватися 116, Сім'янцева С. 211, Сірополько С. 109. 223, сітка—мережа 393, \*скапати 353, складені слова 165. 508, склади 457-60, склад відкритий і закритий 544, склади 230-1, (скобки рс) дужки 310, Скоропис Йолтуховський О. 127, Скрипник П. 122, \*скрофана 302, скупилий на 347, Слабченко Т. 215, сля н 248, (сладіти н) слідкувати за 359, слова частини 506-9, слова на -ення 306. 536. 9, словники 186-8. 229-30, сл. місцевих 329-30, сл. музичний 213-4, сл. наз. народних одягів 111-2, сл. правничої мови 23, сл. топономастичний 333-40, сл. хемічної термінології 74, сл. укр. мози 185-6, Sl. geograficzny 336-7, словництво 213-5. 362-3, слово 42, його частини 506-9, див. життя сляв; словотворення 230, Слов'янське (рс-нськ) 102. 523, Słonski St. 395, смаження 442, Смаль-Стоцький С. 63. 96. 110. 53. 200. 16. 311. 96, Смеречинський С. 426, Smetanka E. 202, Смик В. 314, Смотрицький Г. 383. 5. 8, Смотрицький М. 121, Соболевський А. 35. 92. 5. 6. 154. 254. 434. 80, \*содій 74, Соколов 97, \*соломаха 91. 247-8. 404, Солошенко С. 224, Сонч—Санч 524, Сосенко К. 148, „Союз Українок“ 4. 279-82. 295-6. 428. 55. 67-8. 517. 8, Spławiński див. Lehg, сполучення під-

рядного речення з головним 369-76. 417-26, сполучники 328, спосіб наказовий 209, Springfield 445, Срезневський І. 204. 9. 86-7, \*срогої н а 454, Станячий І. 453. 4, Ставродецький К. 103. 200, Ставропіл (рс-поль) 524, Станиславський О. 314, Старицька-Черняхівська 379, Старицький М. 53. 432. 6. 65. 514, Старобільське (рс-льськ) 101. 523, староболгарська мова 25-34, Старокостянтинів (рс-конст-) 523, Статут Литовський 1588 р. 385, Степаненко І. 122, Стефанін В. 139. 93-5. 355. 449. 515, Стефанишин С. 170, Стечишин М. 536, Стечишин Ю. 261, Стешенко І. 402. 84, стилістика й граматика 41, стиль: як писати для широких мас 273-80. 321-30, Стороженко 34. 167. 303, Сторожинецький пов. 193, Страсний тиждень 144, стреміти рс 403-4, Стратян. Службеник 1604 р. 1502, студентство й „Р.М.“ 261-4, Студинський К. 486, стигнені (йменні) форми прикметників 199, сукенка (н-конка) 36, Сулима М. 312. 402. 86, сульфат 453, Сумцов М. 283, сувійці 442, Супрасльський монастир 385. 6, \*суфєрати 353, схватити (л порвати) 358, схожий на кого-що 210, Сянік (л Санок) 197. 524, Сяніцький пов. 18. 111. 97, Сяніччина 38. 197-200. 84, -ський 38.

т < є 410, т 528, т в англ. мові 446, \*табір 120. 500, Таганріг (рс-гор) 524, таганрізький 524, та й (тай) 43, Tazszycki W. 282, Тарасук Т. 79, Тарнів—Тернів 524, Тарнопіль—Терн- 524, \*таша 454, (твердий л) міцний сон 362, театр і рідна мова 533-4, театральна вимова 49-54. 343-46, телюрій 74, \*Теодор 535, Теодорович І. архієп. 47, терапія літературної мови 303-10. 57-62. 403-6; термінологія авіаційна 113-4, ботанічна 165, Велікодня 141-150, військова 113-4, музична 213, правничі 21-4, Різдвяна 7-12, ткацька 491-4, хемічна 73-4, шкільна 391-4, література термінології 215-6; Терпів—Тарнів 524, Тернопіль (л Тар-) 102. 524, Tetmajer 139, \*тигва 75, Тилич 349, Тимченко Є. 153. 63. 86. 209. 13-5. 311. 61. 94. 485. 6, Тираспіль (рс-поль) 524, \*тисяча 211, тиченько (хонь-л) 36; Тицина П. 71. 2. 140, розділові знаки у нього 59-62. 101-4, Тышевський 401, (тіло л) установа 362, Тіндал В. 131, тітка (л цюца) 444, Ткаченко Б. 122, Товтри 204, той в головним реченні 306, Токайло 314, Томашевський С. 333. 452, тому (рс тому назад) 403, Топольницький М. 537, топонимістика 281. 333-40, Торичеллієва порожнява 210, Trávníček F. 395, \*трай 302, транслітерація 74, trešč 205, три козаки (л н трьох козаків) приїхало 436-8, тривати—тривога 76. 453, \*трифой 196, Тріодіон 1631 р. 104, Тріодь Пісна 1627 р. 104, трохи (н дшо) 46, трубити (н -бі-) 207, -ття 324-30, Турійське 535, Туркало К. 122, Туркевич З. 47, Туркевич Л. 224, Турчанщина 284, (тямити н) пам'ятати 309, \*тир 354. 6. у 270. 526, у > ъ в 120-2, у > о 539-41, у о у Шевченка 532, у по шелесних 413. \*угавати 7-8. 204, Угорська Русь н 335, узглядняти л 362, Україна (Україна) 120-2. 500, Українець М. 264, Українка Л. 140. 378. 465. 513. 5, укр. грамоти 199. 418-9, укр. мови походження 57-60, укр. вплив на польську мову 202, Уманець 186, умисний 117, умова—умовини 310, умова (рс усієї) 404, умовитися 120, ура 404, \*уритний 302, \*урядовець—урядник 118-9, установа (л тіло) 362, Устиянович К. 292, уходити за л 362, учень (а ученик) 392,

Учительна Єв. Тростянецька 68. Уч. Єв. 1619 р. 113, Уч. Єв. Ладомирівська 105, Уч. Єв. 1637 р. 374. 489, Ушаков 97.

ф 400-10. 528, ф > п 410, ф > х 410, ф > хв 410, ф писане 124, \*Фаліївка 197, \*фальча 299, Фасмер 91. 2, \*Федір 535, Федькович Ю. 193-6. 299. 300-2. 353-6. 515, Фенкавіна Д. 54, фільтр 74, \*фія, фіна 301, Fister E. 445, флексійні мови 508, флексія 509, \*фликс 299, флюор 74, Фонд "Грамматика заведбаним дітям" 297-8. 415. 533-4, фонетика 79. 361, фонетичність малі укр. правопису 73, фонтан (л - тання) 358, форми 230, форми укр. мови 57-60, Förstemann E. 281, фразеологічні словизми 359-62, фразеологія чужа 321-4, Франко І. 65. 144. 5. 201. 6. 39-40. 83. 4. 321. 2. 34. 48. 55. 75. 421. 500, \*фрика 299, \*фричити 300. х < ф 410, Халаський М. 382. 4. 432. 4, Харків 485-524, Харламович К. 452, хв < ф 410, Хнастів (рс Фастів) 410. 523, хемічні вирази 453, Хвиля А. 259, хворий на 347, \*Хіні—Китай 117, \*хір 300, \*хмаки 206, Хмельницький 259, Холмщина 284, \*хоружий—хорунжий 167. 310, \*хосен—хосенний 169, Хотин (л Хотим) 525, Хоткевич 139, хоч (н хотяй) 45, христити 76. 453, "Христос Пасхов" 1630 р. 374. 430.

ц 528, ц > ч 479, \*цалий 168. 258-9, \*цара 300, \*царина 301, Цегельський Р. 345, церковна вимова 209. 454, (цицьки н) перса 310, цідило 74, цілковитий 118, ціло л 456, Цюнев Б. 434, Цуцилів 206, (цюця л) тітка 444.

ч 528, ч < ц 479, \*чай 355, Чайківський А. 259. 496. 9. 514, Чайківський М. 185. 345, \*чайове 260, Czambel S. 203, Чарнецький І. 511. 540, час будучий на -му 165, часу рахування 209-10, частини слова 506-9, частки 43, Чачковський Л. 337, \*чекальня 211, Червіська А. 112. 22. 61, червоний рядок 174, \*червонило 118. 500, Черемш—Черемша 193, Черемшина М. 139. 93. 4. 301. 53. 5. 449, Черкасенко 178, Черкаський І. 215, Черновецький—Чернівський 249, Чернігів (рс Чернигів) 523, \*Черче—чернецький 498, чеський вплив на укр. мову 208, Чехов 55, Чехович К. 311, Чигирин—Чигрин 523. 35-6, -чий 306-7, (чим-тим рс) що-то 306, (чисити л) покладатися 358, числівники—родовий по них 358, числівниковий підмет 358-9. 436-8. 55, чистота й правильність укр. мови див. у ч.ч. 13-18, 22-24, чистота мови дитячих видань 81-8. 237-40, член в укр. мові 379-84. 429-34, чого (н що) 359, чоловік (а н муж-

чина) 45, Чорненський—Чарнецький Ів. 405. 15, \*чорвило 118. 500, чорнобривий 76. 453, чс > ц 210, Чубинський А. 36. 47. 75. 159, 66. 242. 309. 72. 419. 22. 3. 37. 513, Чубук-Подільський О. 463, Чудівський Новий Завіт 152, Чупринка Гр. 378, Чупрун П. 415.

Шараневич 337, Шарунович А. 535, Шафарик 336, Шафран П. 401, Шахматов А. 23. 96. 200. 381. 4. 434, Шашкевич 241. 2, Шевченко Т. 13. 36. 55. 45. 6. 65. 6. 75. 95. 100. 115. 21. 7. 32. 7. 52. 9. 66. 9. 71. 87-92. 207. 12. 5. 28. 32. 9-44. 307. 28. 39. 48. 58. 73. 7. 8. 404. 19. 20. 22. 31. 7. 439-42. 65. 89-92. 501. 13. 29-32. 6, Шевченко мова 187-92. 239-44. 339-44. 439-42. 529-32, знімок Шевч. письма 189, Шевчук П. 408, Шейковський К. 215, шелесні—по них а, у 413, Шелудько 121. 453, шепелявий 222, Шепетівський пов. 158, Шептицький А. митр. 298. 9, \*шерег 211, Широцький М. о. 168-9. 215-6, шкільна термінологія 391-4; школа й рідна мова 183-8, мова в школі 89-92; Шкрумеляк Ю. 76. 211. 355. 71. 455, Шмав'я А. 74, Szober St. 303, \*шопка 11, Штіф Н. 256, Strekelj 8, Шухевич 158.

Щеглова С. 385. 8, \*Щедрий вечір 12, \*щедрівка 9, Щербинський Д. 47. 223, Щербуха П. 165. 258. 60, Щесюк М. 463, що (котрий-який) 212. 328-9. 69-76. 417-26, що-то (рс чим-тим) 306, щоб (н а рс щоб) 310. 436, Щурат В. 432. 96. ю-й 117. Юр'івці 198, юси 542-3, Ющишин І. 261. 2.

я-е 387. 527, я > е 107. 527. 44, я > и 527, я > і 527. 44, писана форма я 21. 191, Яблонська С. 117, Яблонський І. о. 127, Яворенко Б. 186, Яворський Ю. 105, Ягало 197, Ягіт В. 86, 110. 1. 61, язык 270, \*яйце 150, як—яко 169, (який) що 45. 212. 328-9. 469-76. 417-26, Яковець С. 512, Яковлів Г. 117. 8, (ялося н) годиться 308, -яльний 66, Ямпіль (рс -поль) 524, Janów I. 68. 70. 158, \*Японія—японський 212, Ярема Е. 175. 223, Яремій В. 169. 538, Ярій 207, Ярошевка В. 68. 121. 486.

ъ 241. 339. 542. 3.

ы-и 241-2.

ь 44. 267. 339. 505-6. 542. 3, йо 318.

ѣ 242. 543, ъ: а 167, ъ-е 387, ъ > і 242.

ѡ 501-2. 42-4, ѡ > е—і 544.

ж 542-3.

ѳ 409, ѳ > т—х—хв—ф 410.

ЗМІСТ 12-го (24) ЧИСЛА „РІДНОЇ МОВИ“: І. Огієнко: Стилістично-синтаксичні нариски, VII-Мені болять—мене болять. І. Шклянка: Навчання української мови в Канаді. П. Кривоносок: Недуги мови: Заїкування. „Мовний Порадник“ для Редакторів, Видавців і Робітників пера, лист третій: Не живайте географічних назв у зросійщеній формі. І. Велигорський: Говірка с. Серафинець, Городенського повіту. І. Огієнко: Шевченкова мова: зближення е з ц, о з у у Шевченковій вимові. Українські адвокати й рідна мова. Український театр і рідна мова. П. Кривоносок, Ю. Петринюк, Ю. Шкрумеляк: Творімо Фонд „Початкова Грамматика рідної мови для української молоді“. Чистота й правильність української мови. відповідь на запитання наших Читачів. Дописи Прихильників рідної мови. Розділ для самоуків і дітей: „Рідне Слово“, Початкова Грамматика укр. літературної мови.—Адреса „Рідної Мови“: Warszawa, ul. Stalowa 25 m. 10. Передплата річна 6 зл., піврічна 3 зл., чвертьрічна 1'60 зл.; за границею в Європі 9 зл., в Америці 2 дол. річно. Нові передплатники, коли того бажають, дістають „Рідну Мову“ від 1 числа. Річник I (без 2 і 3 чисел) 5 зл.; річник II—6 зл., оправлений 7'50 зл.



# »Мовний Порадник«

для Редакторів, Видавців і Робітників пера.

Лист перший.

Високодостойний Пане Добродію!

Добре устійнення української літературної мови, однієї для цілого народу, де б він не проживав, стало тепер пекучим завданням дня. Мова — найбільший скарб кожної нації, а тому мусимо й ми належно плекати й відповідно розвивати її. Це наш найперший і найбільший обов'язок і перед своїм народом, і перед історією. Два роки працює вже науково-популярний місячник „Рідна Мова“, працює без жадної допомоги тих, що допомогти могли б і обов'язані, працює в надзвичайно тяжких матеріальних умовах, але не складає рук у скруті й надалі не складе. Не складе, бо міцно вірить, що нарешті бодай українські Письменники, Редактори, Видавці й взагалі Робітники пера, коли не широкий інтелігентний загал, зрозуміють високу ідейність завязаної праці „Рідної Мови“, а зрозумівши, по-товариському щиро допоможуть їй. Допоможуть тим, що глибоко й докладно вивчають широким масам і конечну потребу плекати свою мову, й помітну роль „Рідної Мови“ в цій святій праці. Пора вже розбудити широкі інтелігентні наші кола від мовної байдужості й скерувати їх до творчої праці для створення глибокорозвиненої літературної мови.

Ідеї „Рідної Мови“ потроху вже ширяться поміж нашим громадянством, але ширяться — як і всі нові ідеї — занадто поволі й ненормально. І тут потрібна щира й сердечна допомога наших Редакторів, Видавців і всіх Робітників пера: допоможіть нам ближче стати до широких мас і заговорити просто до них.

Щоб справу устійнення нашої літературної мови поставити на міцніший реальний ґрунт, редакція „Рідної Мови“ постановила видавати для українських Редакторів, Видавців і Робітників пера щомісячний коротесенький „Мовний Порадник“, а в нім звертати увагу на важніші поправки до сучасної літературної

мови. Щоб не забирати кожному дорогого часу, вияснюємо мовні питання якнайкоротше; хто хоче довідатися про це докладніше, просимо звертатися до сторінок „Рідної Мови“.

Сердечно просимо всіх цей „Мовний Порадник“ передруковувати в своїх виданнях, і вже тим допомогти поширити рідномовні гасла, а тим самим допомогти й процесу усталення нашої мови. Покладімо нарешті край хаосу в нашій літературній мові. **Bibi Jag**

На дві форми звертаємо увагу в цій нашій першій листі.

1. **Щоб, а не щоби.** У літературній мові, як і в живій східньоукраїнській, відомі тільки форма *щоб*, а не *щоби*; навпаки, в мові західньоукраїнській панує архаїчне *щоби*. Російська форма *чтобы*. Кращі наші письменники писали й пишуть тільки *щоб*, ніколи *щоби*. Напр. Шевченко знає тільки *щоб*: Жде козаченька, *щоб* залоскотати 1. Так ворожка поробила, *щоб* менше скучала 1. Зроби, *щоб* додому не вернулась 38. *Щоб* брат брата не різали 403 і т. ін. (видання В. Доманицького 1910 р.). М. Вовчок, Куліш, Старицький, Грінченко й інші писали тільки *щоб*. Безумовно, архаїчну форму *чтобы*, *щоби*, як зайву й місцеву, треба викинути, — вистачить і однієї *щоб*, що вже стала нормою в східньоукраїнській літературній мові. Див. „Рідна Мова“ 1933 р. ст. 220. 350, 1934 р. ст 310, „Словник місцевих слів“ § 60.

2. **Три козаки приїхали, а не: Трьох козаків приїхало.** Мова польська знає синтаксичну безособову форму: *Trzech kozaków przyjechało* як звичайну форму при чоловічому роді живих осіб, — вона в ній панує. Навпаки, українська літературна мова такої форми зовсім не знає, бо вона їй чужа; по-нашому це буде тільки: *Три козаки приїхали*, рідше: *Три козаки приїхало* (але в жадному разі не: *Трьох козаків приїхало*). У нас панує форма особова, з числів-

никовим підметом нормальним, цебто в відмінку назовнім, при тому „три козаки“ приймається за множину, а присудок нормально узгоджений із ним. Форма: *Три козаки приїхало* рідша, Потебня приймає її за безособову.

Форма: *Три козаки приїхали* панувала вдавнину, панує й тепер у живій східноукраїнській і літературній мові. Ось трохи прикладів Усім відоме з Євангелія Луки 18<sup>10</sup>: Чолоккка дка вни доста въ церковь, цебто: два чоловіки (а не: двох чоловіків) увійшли до церкви. У Чубинського, Пісні, т. V: Хвалилися три ляшеньки 385, Приїхали до вдовиці три козаки в гості 903. Вісім розбійників спать полягали 913. Шевченко: Не вертаються три брати 299. А. Свидницький: За ним два дворяни

йшли 20. Квітка: П'ять приказчиків їздило II 21. Б. Грінченко, „Під тих верб.“: У старого було трое синів 64, Четверо дітей лагодилось спати 80.

Отже завжди пишім: *Три козаки приїхали* (чи: *приїхало*), але не по-польському: Трьох козаків приїхало. Див. „Рідна Мова“ 1934 р. ст. 358-3 9, у „Словнику місцевих слів“ ст. 142 § 62.

Українська літературна мова потребує кінцевого устійнення, а при цьому устійненні мусить запанувати величне гасло: „Для одного народу — одна літературна мова“.

Вересень. 1934.

З товариським привітом  
Редакція „Рідна Мова“.  
Варшава, вул. Стальова 25.

Передрукуйте це в Вашім виданні!

